

Kommunernes brug af fritidsdata i sundhedsfremmende og -forebyggende arbejde gennem fritidslivet

Analyse på tværs af 11 cases

September 2026 / Niels Anton Toftgård



Idrættens
Analyseinstitut

KOMMUNERNES BRUG AF FRITIDSDATA I SUNDHEDSFREMMENDE OG -FOREBYGGENDE ARBEJDE GENNEM FRITIDSLIVET

Titel

Kommunernes brug af fritidsdata i sundhedsfremmende og -forebyggende arbejde gennem fritidslivet.
Analyse på tværs af 11 cases

Forfatter

Niels Anton Toftgård

Øvrige bidragydere

Peter Forsberg

Rekvirent

Sundhedsstyrelsen

Layout

Idrættens Analyseinstitut

Forsidefoto

Maskot

Udgave

1. udgave, Aarhus, september 2026

Pris

Rapporten kan downloades gratis på www.idan.dk

ISBN

978-87-94468-99-2 (pdf)

Udgiver

Idrættens Analyseinstitut

Vester Allé 8B, 3.

DK-8000 Aarhus C

T: +45 3266 1030

E: idan@idan.dk

W: www.idan.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Indledning	5
Metode	6
Analyse.....	7
Tema 1: Politisk kontekst	7
Tema 2: Datakultur og organisatorisk praksis.....	9
Tema 3: Systemer, infrastruktur og økonomi.....	11
Tema 4: Det bruges fritidsdata til.....	13
Tema 5: Fritidsdatas forankring og relevans	15
Tema 6: Menneskelig behandling af fritidsdata	17
Tema 7: Usikkerhed, kausalitet og “det, der virker”	19
Cases	21
Når lokale tal flytter normer: Sådan arbejder Silkeborg med ungeliv og rusmidler	23
Fra pegefingre til perspektiver: I Halsnæs sætter unge selv retningen for sundhed	28
Fra målinger til medskabelse: Vordingborg kobler data og lokalsamfund	32
Når alle børn bliver spurgt: Omfattende dataindsamling giver Københavns Kommune ny indsigt ..	38
Slagelse Kommune gik selv i felten: Data om børns bevægelse blev startpunkt for forandring.....	43
Fra frafald til fastholdelse i foreningerne: Viborg Kommune justerede indsatsen med data	47
Et fælles billede af fritidslivet: Sådan bruger Sorø data til at prioritere	51
Fra behandling til fællesskab: Aarhus Kommune bygger en kæde hele vejen til foreningslivet	57
Fra målinger til bedre forløb: Hørsholm Kommune bruger egne data til at løfte genoptræning	62
Fra projekter til retning: Odense Kommune bruger data til at prioritere forskning	66
Evaluerings og scenarier gør konsekvenser synlige: Tønder Kommune tester nye tilskudsmodeller ..	71
Bilag 1	76

Indledning

Denne rapport samler 11 kommunale cases om brugen af fritidsdata i sundhedsfremmende og -forebyggende arbejde gennem fritidslivet. Rapporten indledes med en tværgående analyse, som kan læses som et selvstændigt produkt, og som samler de centrale erfaringer, mønstre og dilemmaer i kommunernes arbejde. Herefter følger de 11 cases, som præsenteres enkeltvis og kan læses uafhængigt af hinanden.

Casene tager udgangspunkt i et fælles grundspørgsmål: Hvordan anvender kommuner fritidsdata til at igangsætte, kvalificere, legitimere og drive sundhedsfremmende og -forebyggende indsatser? Her er fokus afgrænset til indsatser, der retter sig mod aktivitet, bevægelse og deltagelse i borgernes fritidsliv frem for mere strukturelle tiltag som regulering, miljøforhold eller generelle rammebetingelser.

Den tværgående analyse bygger på casene, på de mange interviews med kommunale medarbejdere i forbindelse med dataindsamlingen samt på input fra en workshop med kommunale konsulenter afholdt i Nyborg onsdag 22. april 2026 hos Lokale og Anlægsfonden

Formålet med rapporten er at identificere og udfolde de erfaringer, mønstre og dilemmaer, der præger kommunernes arbejde med fritidsdata i sundhedsfremmende og -forebyggende indsatser i praksis. Analysen viser, at feltet er komplekst, og at der ikke findes én rigtig måde at arbejde med fritidsdata på.

Rapporten indledes med et kort metodeafsnit, der beskriver, hvordan rapporten er udarbejdet, og hvilke typer af data som er anvendt. Herefter følger et analyseafsnit, som er delt i syv temaer, og til sidst følger de 11 cases.

Metode

Denne caserapport bygger på et omfattende kvalitativt materiale, der består af tre hovedkilder:

- For det første indgår de 11 kommunale cases, som er udviklet i samarbejde med de deltagende kommuner. Casene viser, hvordan fritidsdata helt konkret bliver brugt i sundhedsfremmende og -forebyggende indsatser, herunder hvilke typer data der indgår, hvordan de bruges, og hvilken betydning de har haft for udvikling og kvalificering af indsatserne. Samtidig er det tilstræbt at give et realistisk billede af arbejdet, hvor både erfaringer, udfordringer og praktiske begrænsninger indgår.
- For det andet bygger analysen på de mange timers interviews med de kommunale medarbejdere, der var grundlaget for at kunne skrive de forskellige cases. I disse interviews kom der mange refleksioner, erfaringer og perspektiver på det kommunale dataarbejde, som ikke nødvendigvis fremgår direkte af casene, men som har været centrale for den tværgående analyse.
- For det tredje baserer rapporten sig på input fra en workshop med kommunale medarbejdere, afholdt hos Lokale og Anlægsfonden den 22. april 2026¹. På workshoppen delte deltagerne erfaringer, udfordringer og perspektiver fra deres eget arbejde.

Samlet set kombinerer rapporten således konkrete cases, interviews og fælles refleksioner fra praksis, hvilket giver et nuanceret grundlag for at analysere kommunernes arbejde med fritidsdata i forbindelse med sundhedsfremmende og -forebyggende indsatser.

Den analytiske proces

Den tværgående analyse bygger på en iterativ og tematisk tilgang til det kvalitative materiale. Først blev de overordnede analytiske temaer identificeret på baggrund af noterne fra workshoppen, hvor de kommunale konsulenter bidrog med egne erfaringer og refleksioner og var med til at definere centrale tematikker.

Herefter blev cases, interviewnoter, input fra workshoppen, konkrete pointer og citater systematisk organiseret under de enkelte temaer. Formålet var at samle enslydende observationer og skabe et overblik over mønstre og variationer på tværs af materialet.

I den efterfølgende fase er materialet syntetiseret i sammenhængende analyser. M365 Copilot er blevet brugt som et sprogligt og analytisk værktøj til at sammenfatte og strukturere de mange kvalitative input til kortere tekststykker inden for de enkelte temaer og undertemaer. Alle udkast er efterfølgende blevet gennemgået, redigeret og valideret manuelt, så formuleringer, fremstillinger og fortolkninger afspejler forfatterens opfattelse af materialet.

¹ Bilag 1 viser en liste over deltagere til workshop.

Analyse

Herunder følger en analyse opdelt på syv temaer, som går på tværs af cases, interviews med konsulenter og workshoppen.

De syv temaer belyser forskellige perspektiver på dataarbejde i kommunerne:

Tema 1-3 omhandler den overordnede politiske og organisatoriske kontekst, som danner en overordnet ramme for arbejdet med fritidsdata. Rammen giver betingelser, muligheder og begrænsninger for dataarbejdet på et overordnet niveau, som konsulenternes databrug sker indenfor eller i forhold til.

Tema 4-6 zoomer ind på arbejdet med fritidsdata i praksis. Her er fokus på, hvordan der arbejdes med data inden for den overordnede ramme. Der zoomes ind på datas funktioner, datatyperns anvendelighed samt betydningen af menneskelige ressourcer.

Tema 7 omhandler usikkerhed, kausalitet og 'det, der virker', som er vigtigt i den samlede cyklus, som en form for feedback eller evaluering til systemet.

Tema 1: Politisk kontekst

Kort fortalt: Arbejdet med data i kommunerne er politisk styret

Kommunernes arbejde med fritidsdata er tæt forbundet med den politiske kontekst, hvor kommunalpolitikkerne i høj grad sætter rammerne for, hvilke indsatser der sættes i gang, og dermed også for, hvornår og hvordan der opbygges viden og data.

Fritidsdata har ikke en entydig rolle i det politiske arbejde, men indgår som et fleksibelt redskab, der både kan understøtte, udfordre eller udsætte beslutninger afhængigt af timing, kontekst og anvendelse. Analysen peger desuden på, at den tætte kobling mellem politik og forvaltning har konsekvenser for kontinuiteten i arbejdet med fritidsdata. Hvis de politiske prioriteringer ændrer sig, bliver indsatser ofte afbrudt eller ændrer retning, hvilket begrænser mulighederne for systematisk opsamling og læring.

Hvor regionerne har mere stabile og formaliserede rammer for at opbygge viden, er det kommunale dataarbejde i højere grad projektbaseret og tæt koblet til aktuelle politiske dagsordener.

Samlet peger temaet på, at brugen af fritidsdata i kommunerne ikke blot handler om viden og metode, men om de politiske og institutionelle rammer, som bestemmer, hvornår data får betydning, og hvor længe den betydning kan opretholdes. Manglende kontinuitet skal dermed ses som et strukturelt vilkår.

1.1 Kommunalpolitik som styrende grundvilkår for dataarbejde

På tværs af materialet bliver det tydeligt, at det politiske niveau har stor betydning for kommunernes arbejde med fritidsdata. Kommunalpolitikerne fungerer i praksis som gatekeepere for, hvad der bliver sat i gang, og om det efterfølgende bliver en del af driften. Det er deres prioriteringer og beslutninger, der styrer, hvilke indsatser der iværksættes, og hvilket videns- og datagrundlag der bliver skabt rundt om dem.

Den tætte kobling mellem politik og forvaltning betyder, at ændringer i politiske prioriteringer hurtigt kan ændre betingelserne for igangværende indsatser. De kan blive stoppet med kort varsel, selv efter der er investeret væsentlige ressourcer i at opbygge viden og data. Konsekvensen er, at nogle indsatser hverken når at etablere et solidt datagrundlag fra start eller at gennemføre systematisk opsamling og evaluering.

1.2 Fritidsdatas rolle i det politiske arbejde

Fritidsdata anvendes i nogle tilfælde aktivt som grundlag for at træffe beslutninger, hvor det enten understøtter eksisterende prioriteringer eller bruges til at legitimere ændringer.

Samtidig ser det ud til, at fritidsdata kun får reel gennemslagskraft, hvis det passer ind i den aktuelle politiske dagsorden. Data, der rammer ind i det politiske rul, kan få stor betydning og blive trukket frem igen og igen, mens tilsvarende eller bedre data kan få begrænset effekt, hvis formidlingen af det falder uden for den politiske dagsorden. Den politiske kontekst fungerer dermed som en aktiv medspiller, der både former, hvordan data anvendes, og hvordan eller om de kommer frem.

En særlig problematik, der fremhæves i workshopnoterne, er, at data i nogle situationer kan fungere som en form for parkeringsplads for svære beslutninger. Krav om yderligere viden eller bedre dokumentation kan bidrage til at udskyde politiske valg, men det kan også afspejle et legitimt ønske blandt politikere om at træffe de svære beslutninger på et så oplyst grundlag som muligt.

Fritidsdata har således ikke én fast funktion i de politiske processer. De kan både skabe fremdrift eller forsinkelse afhængigt af kontekst, timing og anvendelse.

1.3 Manglende kontinuitet er et strukturelt problem

Tæt politisk styring kan være en særlig udfordring i forhold til at skabe kontinuitet i arbejdet med fritidsdata. Det kræver tid og stabilitet at opbygge et solidt erfarings- og datagrundlag, så når indsatser afbrydes eller ændrer retning undervejs på grund af politiske prioriteringer, bliver vidensopbygningen fragmenteret.

Det skyldes ikke nødvendigvis svag projektstyring, men er en strukturel udfordring i den måde, de kommunale forvaltninger styres på. Resultatet er, at mange dataindsatser får en midlertidig og projekt-båret karakter, som begrænser mulighederne for at opbygge sammenhængende læring over tid.

Her peger flere deltagere i workshoppen på den forskel, de oplever, der er mellem kommunerne og regionerne. Regionerne er forpligtet af lovgivning til at forske, og det betyder, at der bliver

opbygget mere formaliserede og stabile videns- og forskningsmiljøer i regionerne, som har en vis armlængde til det politiske niveau i kommuner.

Kommunerne har ikke den samme forpligtelse, og deres opgavefelt er også bredere. Det betyder, at fritidsarbejdet i kommunerne i højere grad bliver projektbaseret og tæt koblet til aktuelle politiske prioriteringer.

Tema 2: Datakultur og organisatorisk praksis

Kort fortalt: Godt dataarbejde handler om organisation og datakultur

Kommunernes arbejde med fritidsdata er i højere grad et organisatorisk end et teknisk anliggende. Adgang til fritidsdata er ikke alene afgørende for, om de anvendes aktivt. Det afhænger også af, om organisationen har en datakultur, hvor arbejdet med fritidsdata opleves som meningsfuldt, prioriteret og integreret i den daglige opgaveløsning.

Der er en tydelig spænding mellem ambitioner og kapacitet, hvor mange kommuner ønsker at arbejde mere systematisk med fritidsdata, men begrænses af mangel på tid, ressourcer og kompetencer. Det betyder, at dataarbejdet ofte bliver fragmenteret og afhængigt af enkeltpersoner i stedet for at være forankret i organisationen som helhed.

Kompetencer fremstår som en central forudsætning, men også som en barriere for at bruge fritidsdata bedre. Det handler ikke kun om teknisk dataforståelse, men i lige så høj grad om evnen til at fortolke, kontekstualisere og formidle data, så de kan omsættes til praksis.

Samlet set kræver det et samspil mellem kultur, kompetencer og ressourcer at udvikle en datainformeret praksis. Det er denne organisatoriske kapacitet mere end mængden af fritidsdata, der afgør, om viden og data får reel betydning i kommunernes arbejde.

2.1 Datakultur i kommunerne

På tværs af cases og workshopnoter fremstår det tydeligt, at selvom mange kommuner har adgang til relevante fritidsdata og systemer, er det ikke i sig selv tilstrækkeligt til at sikre, at data også bliver brugt. Det afgørende er, i hvilket omfang kommunen har de nødvendige rammer for at forstå, bearbejde, formidle og arbejde med fritidsdata som en integreret del af opgaveløsningen.

Denne erkendelse peger på, at datakultur er en central forudsætning for databrug. Data bliver først reelt anvendelige, når de indgår meningsfuldt i de daglige arbejdsgange og opleves som relevante af medarbejdere og ledere.

Her viser workshopnoterne at dataarbejde konstant konkurrerer med andre opgaver om tid og opmærksomhed. Hvis det at arbejde med fritidsdata forstås som en ekstra aktivitet, der ligger oven på driften, vil det ofte blive nedprioriteret. Omvendt får data større betydning, når det tænkes ind som en naturlig del af den måde, organisationen planlægger, prioriterer og udfører sine opgaver på.

Den organisatoriske kultur spiller her en afgørende rolle. I de kommuner, hvor arbejdet med viden og data opleves som legitimt og meningsfuldt, ser det ud til, at der er større sandsynlighed for, at medarbejdere investerer tid og energi i at anvende fritidsdata aktivt. Omvendt kan en uklar prioritering, manglende fælles retning eller skiftende dagsordener skabe usikkerhed om, hvad data egentlig skal bruges til. I sådanne tilfælde bliver dataarbejde let fragmenteret og afhængigt af enkeltpersoners engagement.

Materialet peger samtidig på, at ledelsen spiller en central rolle i at udvikle en datakultur. Når ledelsen efterspørger data, anvender det aktivt og tydeligt signalerer, at det er vigtigt, skabes der et organisatorisk rum, hvor data bliver en naturlig del af opgaveløsningen.

Samlet set peger analysen på, at datakultur ikke opstår som følge af adgang til fritidsdata eller tekniske løsninger alene, men som et resultat af organisatoriske prioriteringer, ledelsesmæssige signaler og medarbejdernes oplevelse af relevans. Det er derfor ikke mængden af fritidsdata, der er afgørende, men i stedet hvordan organisationen formår at gøre dataarbejdet integreret og meningsfuldt.

2.2 Ambitioner og de faktiske ressourcer

På tværs af materialet fremstår en tydelig spænding mellem kommunernes ambitioner om at bruge fritidsdata og de ressourcer, der reelt er til rådighed. Mange af konsulenterne udtrykker et ønske om at arbejde mere systematisk med fritidsdata i deres sundhedsfremmende og -forebyggende arbejde, men både cases og workshopnoter peger på, at den ambition ofte bremses af mangel på tid, prioritering og kapacitet.

Workshopnoterne peger på, at mange medarbejdere oplever en usikkerhed i forhold til at indsamle, analysere og anvende fritidsdata. Samtidig viser materialet, at behovet for kompetencer rækker ud over teknisk dataforståelse. Det handler i lige så høj grad om evnen til at sætte fritidsdata ind i en relevant kontekst, oversætte dem til konkrete problemstillinger og formidle dem på en måde, der giver mening for både beslutningstagere og praktikere.

At have de rette datakompetencer er derfor ikke kun et spørgsmål om, hvorvidt man kan eller ikke kan håndtere fritidsdata, men nærmere om man kan veksle mellem analytiske, kommunikative og organisatoriske færdigheder.

Tema 3: Systemer, infrastruktur og økonomi

Kort fortalt: Udfordringerne ved at arbejde med fritidsdata handler om mangel på sammenhænge

Udfordringerne i kommunernes arbejde med fritidsdata handler i høj grad om manglende sammenhæng og forankring.

På den ene side organiseres dataarbejde ofte som midlertidige projekter, der afsluttes, før der er opbygget stabil viden og læring. På den anden side understøttes arbejdet ikke af sammenhængende systemer, hvilket gør data fragmentet, personafhængigt og svært at fastholde over tid.

Samtidig bliver disse udfordringer forstærket af de rammer, kommunerne arbejder under. Selv veltillæggte indsatser om for eksempel rygestop kan have begrænset effekt, hvis der ikke er sammenhæng mellem lokale indsatser og nationale virkemidler, der regulerer adgangen til tobak.

De økonomiske vilkår skaber en anden udfordring, da gevinsten ved at finansiere sundhedsfremmende og -forebyggende indsatser formentligt først ses mange år senere og måske i andre dele af den offentlige sektor. Det gør det sværere at argumentere for at investere langsigtet i kommunerne - også i fritidsdata.

3.1 Dataarbejde som 'projekt' frem for 'drift'

Både interviews og workshopnoter peger på, at arbejdet med fritidsdata i høj grad er organiseret som midlertidige projekter frem for at være en integreret del af den kommunale drift.

Denne projektlogik betyder, at det kan være svært at fastholde både datagrundlag og den viden, der er opbygget. Problemet er dermed ikke alene mangel på fritidsdata, men også mangel på varig forankring. Uden en tydelig kobling til driften bliver det vanskeligt at opbygge systematisk læring på tværs af indsatser.

Denne spænding mellem det midlertidige og behovet for vedvarende strukturer går igen i materialet. Kommunale forvaltninger investerer tid og ressourcer i at etablere datagrundlag, systemer og arbejdsgange, men uden at være sikre på, at de kan videreføres. Konsekvensen er, at dataindsatser ofte fremstår som isolerede initiativer, hvilket svækker bæredygtigheden i dataarbejdet og begrænser mulighederne for at opbygge sammenhængende viden over tid.

3.2 Systemer der taler sammen og systemer der står alene

Flere cases peger på, at kommunernes arbejde med fritidsdata i høj grad formes af de IT-systemer og registreringspraksisser, de har til rådighed. Når systemer kan tale sammen på tværs af forvaltninger, som for eksempel mellem sundhedspleje, skole og fritid, eller mellem den kommunale genoptræning og den regionale behandling, bliver det muligt - i hvert fald i teorien - at skabe et mere sammenhængende billede af borgernes liv.

I praksis er erfaringerne dog ofte anderledes. Systemerne er udviklet til forskellige formål, registrerer forskellige ting og er sjældent designet til at kunne kobles med hinanden. Selv internt i kommunen fungerer systemerne ofte som siloer, der kræver manuel databehandling og en høj grad af ekspert- og systemviden, for at man kan bruge data i systemerne til analysearbejde.

Workshopnoterne peger på, at forskellige datasystemer ikke kun er et teknisk problem, men også et organisatorisk og økonomisk vilkår. Arbejdet med at trække data fra flere systemer og siden rense og samkøre dem er tidskrævende og ofte afhængigt af enkelte medarbejdere med særlig systemforståelse. Det gør dataarbejdet sårbart.

En anden problematik i forhold til samspil mellem systemer kommer frem, når de kommunale konsulenter reflekterer over deres rolle i den samlede sundhedsindsats. Her føler de, at de udgør et system, som ikke nødvendigvis arbejder i samme retning som de andre systemer.

Flere konsulenter peger på problematikken omkring tobak som et eksempel på dette. Kommunerne kan etablere nok så mange rygestopkurser og arbejde målrettet med tobaksforebyggelse blandt forskellige grupper af borgere, men hvis ikke staten vil gøre det, den kan, og f.eks. øge tobaksafgifterne eller øge aldersgrænsen for salg af tobak, så kan konsulenterne opleve, at deres indsats kan være overflødig.

Så selvom de kommunale konsulenter gerne vil arbejde for at ændre og forbedre borgernes sundhedsadfærd, så kan det til tider være vanskeligt, demotiverende og måske selvmodsigende, at de skal stå med ansvaret, når de oplever at andre systemer (f.eks. staten) ikke arbejder i samme retning.

Dette peger på et misforhold mellem ansvar og handlemuligheder. Der er en forventning om, at kommunerne skaber resultater, men de mangler ofte de strukturelle greb, der kan sikre varige effekter. Ønsket om stærkere nationale rammer kan derfor forstås som et forsøg på at skabe bedre sammenhæng mellem lokale indsatser og de vilkår, der former borgernes hverdag.

3.3 Økonomi som den styrende ramme for fritidsdataindsatser

Økonomi spiller en central, men ofte indirekte rolle i kommunernes arbejde med fritidsdata. Flere workshopdeltagere peger på, at der er behov for faste og forpligtende midler til arbejdet med forebyggelse og til den struktur omkring data, der skal understøtte arbejdet.

Problemet er, at forebyggelse typisk er en langsigtet investering, og at gevinsterne først viser sig mange år senere og ofte et andet sted i det offentlige system.

Flere deltagere i workshoppen oplever, at det er med til at skabe en skævhed i den kommunale økonomi. En forvaltning kan investere i indsatser som rygestop eller trivselsindsatser blandt skolebørn, men gevinsten ender hovedsageligt hos regionen i form af færre behandlingsudgifter, og den høstes først mange år senere. Det kan være svært at håndtere i et relativt begrænset kommunalt budget, der kun løber et par år frem i tiden.

Flere workshopdeltagere peger derfor på, at forebyggelse i højere grad bør ses som en fælles investering på tværs af stat, regioner og kommuner. Når de har en oplevelse af, at kommunerne bærer udgifterne, mens gevinsterne ligger andre steder, skaber det svage incitamenter til at

investere langsigtet i kommunerne.

Her er det fragmenterede arbejde med fritidsdata også en hindring, fordi det kan være svært at bruge data til at vise, hvilke konkrete besparelser forebyggelse faktisk fører til. Det gør det endnu sværere at argumentere for flere midler til dataarbejde i kommunens samlede budget.

Tema 4: Det bruges fritidsdata til

Kort fortalt: Fritidsdata bruges som katalysator og som redskab til dialog

Fritidsdata bruges til flere forskellige formål i kommunerne. Data anvendes især til at identificere problemer, sætte indsatser i gang og skabe retning, mens de i mindre grad bruges til systematisk opfølgning og langsigtet læring.

Data anvendes også til at understøtte samarbejde både internt i kommunen og med omverdenen. I disse sammenhænge indgår data aktivt i at forme forståelser, prioriteter og handlinger og kan både skabe fælles retning, mobilisere engagement og udfordre eksisterende opfattelser.

Anvendelse af data er typisk situationsbestemt, hvor data bringes i spil afhængigt af den konkrete indsats, den organisatoriske sammenhæng og det formål, data forventes at opfylde.

Det er derfor mere præcist at tale om flere samtidige logikker for at bruge data end om én sammenhængende, datadrevet tilgang til sundhedsfremme og forebyggelse.

4.1 Fritidsdata anvendes til at igangsætte og justere handlinger

Fritidsdata kan bruges til mange ting, og først og fremmest viser materialet, at det anvendes som katalysator til at sætte indsatser og initiativer i gang ved at svare på spørgsmål som hvem, hvad og hvor. Fritidsdata bruges til at belyse problemstillinger, identificere målgrupper og skabe et legitimt grundlag for at sætte nye indsatser i gang, men kan ikke nødvendigvis bidrage med klare svar på, hvad der bør gøres.

Når indsatserne først er sat i gang, får data en anden rolle. Nogle gange bruges data til at gøre prioriteringer mere gennemsigtige eller til at understøtte handling her og nu, for eksempel i forhold til at justere indsatser, målrette ressourcer eller reagere på tendenser og forandringer inden for de eksisterende rammer.

Data får her karakter af et relativt hårdt styringsværktøj, der understøtter klassiske styringsformål som at synliggøre forskelle mellem målgrupper eller geografiske områder, at prioritere ressourcer, fastlægge indsatser og følge op på politisk vedtagne mål.

4.2 Fritidsdata understøtter internt samarbejde i kommunen

For det andet anvendes fritidsdata som redskab til at skabe fælles forståelse og retning på tværs af forvaltninger, fagområder og samarbejdspartnere. Data fungerer som et fælles referencepunkt, der kan understøtte tværgående samarbejde og give tyngde til indsatser i dialogen med interne aktører.

Konkret fremfører konsulenterne, at data fungerer som et fælles tredje, som medarbejdere og forvaltninger kan samles om, også når der er forskellige faglige perspektiver og interesser på spil. Ved at flytte dialogen fra individuelle vurderinger og faglige særlogikker til en fælles, mere saglig reference bidrager data til at etablere et fælles sprog og et fælles fagligt ståsted på tværs af organisationen.

Deltagerne i workshoppen pegede på, at kvalitative data spiller en særlig rolle i denne sammenhæng, fordi de gør det muligt at beskrive og forstå de borgere, som en given indsats rettes imod. Kvalitative data bidrager dermed til, at forskellige fagforvaltninger får et mere ensartet billede af målgruppen og opnår en fælles forståelse af borgernes situation, behov og ressourcer.

Samlet set viser materialet, at data er afgørende for indsatserne, fordi det bliver lettere at koordinere indsatser og undgå parallelle eller modstridende tilgange. Det er særligt vigtigt i tværgående samarbejder, hvor de involverede forvaltninger traditionelt har arbejdet med deres egne primære borgergrupper og derfor måske kun har begrænset kendskab til andre forvaltningsborgergrupper.

4.3 Fritidsdata understøtter samarbejde med omverdenen

For det tredje anvendes fritidsdata som et redskab til dialog og til at engagere borgere, civilsamfund og lokale aktører ved at gøre problemstillinger konkrete og genkendelige.

Der er i casene flere eksempler på, hvordan fritidsdata er med til at forme dialogen med omverdenen, og konsulenterne i workshoppen pegede på, at data kan være et middel til at mobilisere lokale ressourcer og skabe fælles ansvar på tværs af offentlige og ikke-offentlige aktører.

Det sker blandt andet i indsatser rettet mod børn og unge, hvor lokale og konkrete data bruges til at gøre udfordringer med sundhed og trivsel mere nærværende som udgangspunkt for en dialog om normer, vaner og ansvar. Formålet er ikke at instruere eller styre, men for eksempel at give forældre og andre relevante aktører et fælles billede af virkeligheden, som de kan forholde sig til sammen. Når data synliggør lokale mønstre i unges trivsel, sundhedsadfærd og deltagelse i fællesskaber, skabes en moralsk og social aktivering: "Det her er vores børn, vores unge, vores lokalsamfund. Hvad mener vi selv, at vi bør gøre?"

Samtidig viser materialet, hvordan data kan udfordre forskellige fortællinger og antagelser om, hvordan borgerne lever, hvad der virker, eller hvor problemerne reelt er størst. I disse situationer bidrager data til at nuancere debatten og skabe et mere realistisk billede af virkeligheden.

Når data afdækker et billede, som måske er anderledes end det billede, som borgere og aktører oplever, kan det skabe modstand og uenighed fremfor konsensus. Data er således ikke neutrale i deres virkning. De kan også udløse konflikter eller skabe splittelse afhængigt af, hvordan de præsenteres, og hvem der bliver berørt.

4.4 Fritidsdata understøtter i nogen grad opfølgning og læring

For det fjerde kan fritidsdata også bruges til opfølgning og læring. Det sker dog mere sporadisk blandt andet i forbindelse med evalueringer og refleksioner over igangværende indsatser.

Denne måde at bruge data på fylder generelt mindre i cases og blandt konsulenterne, og der er ofte tale om kvalitative erfaringer eller meget projektspecifik viden, der bor ved enkelte medarbejdere. Egentlige opsamlinger af høj datamæssig kvalitet er mere sjældne.

En forklaring kan være, at det kan være svært at foretage systematiske opsamlinger, når de ønskede virkninger af sundhedsfremmende og -forebyggende indsatser, såsom øget trivsel, motivation eller sundhed, er komplekse og ofte først viser sig efter lang tid.

Samtidig kan det være svært at opbygge langsigtet viden i en situation, der er præget af manglende kontinuitet, begrænsede ressourcer og skiftende dagsordener. Derfor bruges data i praksis oftere til at sætte indsatser i gang og kortsigtet styring end til at opbygge et stabilt, læringsorienteret vidensgrundlag over tid.

Tema 5: Fritidsdatas forankring og relevans

Kort fortalt: Lokalt forankrede fritidsdata har stor betydning for kommunerne

For kommunerne er lokal forankring og relevans afgørende for deres anvendelse af fritidsdata. Nationale datakilder spiller fortsat en vigtig rolle som baggrund og reference, men får først praktisk gennemslagskraft, når de bliver suppleret med lokale data eller oversættes til en lokal kontekst.

Flere kommuner arbejder med egne dataindsamlinger. Det afspejler et behov for data, der kan understøtte handling i en lokal kontekst.

Kommunerne vurderer i høj grad datakvalitet ud fra, om de er relevante i den lokale kontekst.

5.1 Nationale og lokale fritidsdata: To forskellige logikker

På tværs af materialet er der stor forskel på, hvordan konsulenterne ser på nationale og lokale fritidsdata, og hvor anvendelig de er i en kommunal kontekst.

Nationale og landsdækkende datasæt har typisk til formål at skabe overblik og mulighed for at lave sammenligninger på tværs af geografi og tid. De benyttes som referencepunkter og kan være vigtige i den politiske debat eller som baggrundsviden i strategiske drøftelser.

I kommunerne opleves nationale datakilder ofte som værende for grove til at kunne omsættes direkte til handling. De har i stedet behov for at designe og implementere lokale indsatser og efterspørger derfor viden, som kan sige noget konkret om forholdene inden for kommunegrænsen.

Flere cases viser, at nationale data sjældent kan besvare spørgsmål om, hvor i kommunen der skal sættes ind, eller hvilke borgergrupper i kommunen der har særlige behov. Nationale data bliver derfor i praksis et supplement snarere end et styrende redskab.

5.2 Kommunen som analyseenhed og betydningen af lokal kontekst

Materialet viser, at kommunerne i høj grad arbejder med sig selv som analyseenhed og i mindre grad ser på, hvordan de placerer sig i forhold til andre kommuner. Fokus ligger på at afdække variationer internt i kommunen, mellem lokalområder, skoler, bydele eller målgrupper. Det afspejler et behov for data, der kan pege på, hvor udfordringerne konkret er i kommunen, og hvor der skal sættes ind.

I den sammenhæng opleves data som mest værdifulde, når de siger noget om de lokale kontekster. Cases viser, hvordan lokale data bruges til at synliggøre ulighed og målrette indsatser mere præcist, eksempelvis mod bestemte skoler eller boligområder.

Sammenlignelighed på tværs af kommuner kan have politisk og strategisk relevans, men rummer samtidig en risiko for at udviske vigtige interne forskelle. Kommunernes egen dataindsamling kan derfor forstås som et forsøg på at gøre viden mere kontekstfølsom og nemmere at handle på.

5.3 Relevans frem for mængde

En gennemgående pointe i materialet er, at kommunerne i udgangspunktet ikke efterspørger mere fritidsdata, men mere *relevant* fritidsdata.

Nationale undersøgelser er ofte metodisk robuste og statistisk stærke, men denne kvalitet kommer ofte på bekostning af detaljeringsgrad og lokal anvendelighed. Lokale data kan til gengæld være baseret på mindre populationer og mere pragmatiske indsamlingsmetoder, men de opleves som brugbare i beslutnings- og udviklingsarbejdet.

Flere workshopdeltagere peger på, at datakvalitet i en kommunal kontekst ikke vurderes ud fra klassiske forskningskriterier, men på om de pågældende data kan bruges aktivt. Data skal kunne formidles, forstås og anvendes i dialoger med både fagprofessionelle, ledere og eksterne aktører.

Konsulenterne understreger dog, at det er vigtigt at arbejde med pålidelige og troværdige data, da de helst vil basere deres arbejde på et korrekt grundlag. Relevans bliver dermed et lige så vigtigt kriterium som robusthed og perfekte metoder, da det afgørende spørgsmål er, om data kan understøtte konkrete prioriteringer og handlinger.

Tema 6: Menneskelig behandling af fritidsdata

Kort fortalt: Fritidsdata skal forbindes med beslutninger og konkrete indsatser for at give mening

Fritidsdata får først værdi, når det omsættes til konkret handling, og denne oversættelse er et af de mest sårbare led i det kommunale arbejde med sundhedsfremme og -forebyggelse.

Data kan skabe indsigt og retning, men peger sjældent entydigt på, hvad der skal gøres. Det kræver aktiv fortolkning, prioritering og organisatorisk dømmekraft for at omsætte dem til handling.

Spændingen mellem at vide og at gøre forstærkes af, at analysearbejdet og implementeringen af indsatser kan være placeret forskellige steder i den kommunale organisation.

Hvis formålet med at indsamle data ikke er tydeligt koblet til handling, risikerer data derfor at miste sin gennemslagskraft og fremstå meningsløse for både stabs- og frontmedarbejdere. Data får først betydning, når de forbindes klart med beslutninger, prioriteringer og konkrete indsatser, og når der er fælles forståelse af, hvad de skal bruges til.

Her er den menneskelige faktor afgørende. Det er medarbejdere og ledere, der skal forstå, oversætte og anvende data i praksis. Data og menneskelig praksis fremstår derfor ikke som modsætninger, men som gensidigt afhængige.

6.1 Fra indsigt til forandring: Det skrøbelige led

En helt gennemgående fortælling på tværs af cases og workshopnoter er erkendelsen af, at fritidsdata først skaber reel værdi, når de omsættes til handling. Fritidsdata kan bidrage med indsigt, overblik og retning, men data forandrer i sig selv ikke borgernes sundhed, hvis de ikke knyttes til indsatser eller handlinger. Overgangen fra data til handling fremstår som det mest sårbare led i kæden og samtidig som det sted, hvor forskellen mellem ambition og praksis ofte opstår.

Flere deltagere på workshoppen peger på, at de sjældent mangler data eller analyser som sådan. Udfordringen opstår derimod i det øjeblik, hvor indsigterne skal omsættes til konkret praksis: Hvem skal gøre hvad, hvordan skal det ske, hvordan sikres det, at indsatser faktisk gennemføres og fastholdes over tid, og ikke mindst: kan det svare sig økonomisk? Det er her, data ofte mister sin gennemslagskraft.

En helt central spænding i materialet går mellem *at vide* og *at gøre*. Fritidsdata bruges i mange kommuner til at bidrage med svar på spørgsmålene: hvem er udfordret, hvad er problemet, og hvor i kommunen er udfordringerne størst. Denne form for information er vigtig, men den adresserer ikke spørgsmålet om, hvordan de identificerede problemer konkret kan eller skal håndteres.

Flere af de kommunale konsulenter peger på, at analyser ofte stopper ved beskrivelsen af tilstande og mønstre, mens oversættelsen til handling kræver andre former for viden såsom praksiserfaring, relationel forståelse og organisatorisk dømmekraft. Dermed opstår et hul mellem

data på den ene side og handling på den anden, hvor data risikerer at miste sin gennemslagskraft, fordi det ikke automatisk kan oversættes til handling.

I forlængelse af spændingen mellem *at vide* og *at gøre* viser materialet, at data ofte produceres og anvendes i forskellige dele af den kommunale organisation. Analysearbejdet foregår typisk i bestemte stabsfunktioner eller laves af specialiserede medarbejdere, mens det er nødvendigt at involvere en bredere kreds af medarbejdere tættere på driften og på tværs af forvaltninger for at omsætte indsigten til handling.

Her opstår endnu et spændingsfelt. Medarbejdere i driften kan opleve, at dataindsamling ikke fører til mærkbare ændringer i praksis, mens stabsfunktioner, der efterspørger indsamlede data (dokumentation), ikke nødvendigvis gør det for at lave om på praksis.

Når formålet med dataindsamling og dokumentation ikke er tydeligt afklaret, risikerer dataarbejdet at fremstå meningsløst for begge parter. I sådanne tilfælde bliver data hverken et redskab for læring eller for handling. Konsulenterne peger derfor på, at data først får reel betydning, når det kobles tydeligt til beslutninger, prioriteringer eller konkrete handlinger, og når alle i det kommunale system er indforståede med det.

Det kræver tid, ressourcer og klare mandater at bygge bro mellem analyse og praksis og sikre, at viden ikke blot produceres, men også faktisk anvendes som afsæt for forandring.

6.2 Den menneskelige faktor som afgørende omdrejningspunkt

En særlig markant indsigt på tværs af materialet handler om betydningen af den menneskelige faktor. På tværs af både interviews, cases og workshopdiskussioner går det igen, at fritidsdata ikke kan stå alene. Det er mennesker, der skal forstå data, fortolke dem, oversætte dem til handling og drive de forandringer, man ønsker at skabe. Det er mennesker og medarbejdere, der skal oversætte indsigterne til forandring.

Dette peger på et interessant forhold: Kommunerne arbejder med fritidsdata for at blive mere skarpe, præcise og målrettede i deres indsatser, men i sidste ende afhænger resultaterne i høj grad af relationer, praksisfaglig dømmekraft og den organisatoriske kultur.

Samtidig fremhæver mange af de medarbejdere, der udgør denne menneskelige faktor, netop behovet for data for at kunne udføre deres arbejde kvalificeret. Data og den menneskelige faktor fremstår dermed ikke som modsætninger, men som gensidigt afhængige.

6.3 Projektparadokset: lille succes vs. stort potentiale

Konsulenterne har på forskellig vis italesat paradoks omkring projekter i den kommunale verden. Når indsatser er relativt små og afgrænsede, kan enkelte medarbejdere ofte løbe med dem og skabe konkrete resultater. Disse projekter har ofte en høj succesrate, men også en begrænset samlet *impact*.

Omvendt rummer større, mere ambitiøse projekter et langt større potentiale for *impact*, men de er samtidig mere sårbare. De kræver koordinering, prioritering og vedholdenhed på tværs af organisationen, og risikoen for, at de aldrig rigtig bliver til noget, eller at de bliver til noget mindre end det, der først blev stræbt efter, er større.

Her kan fritidsdata være med til at skabe en fælles retning, et mål eller en fortælling om, hvorfor en indsats er vigtig. Data kan simpelthen være en stabiliserende faktor og et ankerpunkt, der gør, at store ambitioner faktisk får noget konkret at holde sig selv op på.

Tema 7: Usikkerhed, kausalitet og "det, der virker"

Kort fortalt: Usikkerhed om årsag og virkning er et grundlæggende vilkår for dataarbejdet

Arbejdet med fritidsdata i kommunal sundhedsfremme og -forebyggelse er præget af et grundlæggende vilkår om usikkerhed, kompleksitet og begrænset mulighed for at fastslå entydige sammenhænge mellem årsag og virkning. Fritidsdata kan sjældent dokumentere klare effekter, og kommunerne må derfor i praksis navigere mellem kausalitet, plausibilitet og erfaringsbaseret viden.

Derfor kan evidens i denne kontekst ikke forstås som entydige svar på, hvad der virker. I stedet indgår fritidsdata som én blandt flere former for viden, der sammen med professionel dømmekraft, lokalkendskab og politiske hensyn danner grundlag for beslutninger. Usikkerhed bliver dermed ikke et problem, der kan elimineres, men et vilkår, der må håndteres aktivt i praksis.

Samtidig viser temaet en central spænding mellem den kompleksitet, som data afdækker, og behovet for klare og handlingsanvisende budskaber. Jo mere nuanceret viden, desto sværere bliver det at formulere simple løsninger. Data kan derfor kvalificere forståelsen af komplekse problemstillinger, men kan ikke i sig selv reducere dem til entydige anbefalinger.

7.1 At arbejde med usikkerhed som grundvilkår

På tværs af casene og workshopnoterne er der en udtalt bevidsthed om, at fritidsdata sjældent kan levere sikre kausale sammenhænge i sundhedsfremmende og -forebyggende arbejde. Kommunerne arbejder i praksis inden for et felt, hvor relationerne mellem årsag og virkning ofte er uklare, langstrakte og påvirket af mange samtidige faktorer. Usikkerhed fremstår derfor ikke som et midlertidigt problem, der kan løses med bedre data, men som et grundvilkår, der må håndteres aktivt i planlægning og implementering af indsatser.

Denne erkendelse adskiller sig fra mere klassiske sundheds- og behandlingslogikker, hvor man i højere grad kan koble en afgrænset intervention til et klart målbart resultat. I kommunal forebyggelse må man derimod acceptere, at data sjældent giver entydige svar, og at beslutninger ofte træffes på et grundlag præget af sandsynligheder og erfaringsbaseret viden.

7.2 Kausalitet eller plausibilitet

En gennemgående refleksion i materialet handler om det, flere deltagere betegner som "hønen-eller-ægget-problematikken", som peger på en grundlæggende udfordring i arbejdet med kausalitet i sundhedsfremmende og -forebyggende indsatser. Kommunerne har vanskeligt ved at afgøre, om borgere deltager i indsatser for at få det bedre, eller om det netop er borgere med overskud og forbedret trivsel, der har mulighed for at deltage. Mange indsatser oplever relativt lav tilslutning, men deltagerne rapporterer ofte om positive effekter. Det rejser spørgsmålet om,

hvorvidt forbedringen er et resultat af indsatsen, eller den skyldes en selektionseffekt, hvor de mest ressourcestærke borgere deltager? Det kan data sjældent give et entydigt svar på, hvilket gør det vanskeligt både metodisk og praktisk at besvare spørgsmålet om kausalitet.

I forlængelse heraf peger materialet på, at kommunerne i praksis ofte bevæger sig væk fra et ideal om klare kausale sammenhænge og i stedet arbejder med mere plausible forklaringer.

Hvor man ideelt set kunne ønske, at der var evidens for, at bestemte indsatser fører til bestemte effekter, er det i mange tilfælde nødvendigt at operere med sandsynlige og erfaringsbaserede sammenhænge. Indsatser vurderes derfor ikke alene ud fra, om de kan dokumenteres som årsag til en given effekt, men ud fra, om de fremstår meningsfulde, rimelige og i overensstemmelse med både praksiserfaring og eksisterende viden.

Plausibilitet bliver dermed et centralt kriterium for at træffe beslutninger i en kontekst, hvor sikker kausalitet sjældent kan etableres.

7.3 Evidens, mavefornemmelser og professionel dømmekraft

Et centralt spændingsfelt i materialet handler om forholdet mellem evidens, mavefornemmelser og politiske hensyn i det kommunale arbejde. Flere konsulenter vil gerne have mere håndfast viden om “det, der virker”, og de kigger i retning af sundhedsvæsenet, hvor det i højere grad er muligt at læne sig op ad etableret forskning og evidensbaserede retningslinjer.

Samtidig er der bred forståelse for, at kommunale indsatser og især dem, der retter sig mod adfærd, fællesskaber og deltagelse, ikke kan vurderes ud fra de samme evidenskriterier som kliniske behandlinger. Effekten af en lokal indsats afhænger af et komplekst samspil mellem borgere, medarbejdere, foreninger og sociale relationer, hvilket gør det vanskeligt at isolere og dokumentere entydige årsagssammenhænge. I stedet spiller professionel dømmekraft, erfaring og lokal-kendskab en central rolle.

Dette rejser et mere grundlæggende spørgsmål om, hvorvidt kommunerne overhovedet har behov for den type metodisk stringente evidens, som ofte udgør idealet i sundhedsforskningen.

Materialet peger på, at svaret ikke entydigt er ja. I mange tilfælde vægter konsulenterne relevans og anvendelighed højere end metodisk sikkerhed, og data bliver i højere grad brugt til at forstå kontekster, identificere muligheder og justere indsatser end til at levere endelige beviser for effekt. Usikkerhed bliver dermed ikke en hindring for handling, men et vilkår, som må håndteres aktivt i praksis.

Samtidig viser analysen, at evidens sjældent står alene. Data kan kvalificere beslutninger og pege på mulige løsninger, men de kan ikke erstatte de politiske afvejninger, der ligger til grund for prioriteringer af indsatser og ressourcer. Flere workshopdeltagere understreger, at data ikke bør opfattes som facit, men som input til politiske processer, hvor der også indgår værdier, hensyn og prioriteringer. Samlet peger dette på en relativ pragmatisk tilgang, hvor viden og data, sandsynligheder, erfaring og politik nødvendigvis må spille sammen i beslutningsprocesserne.

7.4 Komplex virkelighed og behovet for en enkel fortælling

Et centralt emne i materialet handler om forholdet mellem den kompleksitet, som fritidsdata kan afdække, og behovet for klare budskaber og muligheder for handling. Fritidsdata synliggør ofte mangfoldighed, usikkerhed og modsatrettede tendenser i borgernes liv, mens lokalpolitikere og praktikere efterspørger enkle svar på, hvad der virker, og hvad man konkret bør gøre.

Materialet peger på, at denne forventning til forenkling sjældent kan indfries fuldt ud. Tværtimod viser materialet, at jo mere indgående og nuanceret, konsulenterne arbejder med data, desto tydeligere bliver det, hvor komplekse sammenhænge er, når det gælder sundhedsfremme, forebyggelse, deltagelse og aktivitet. Dermed opstår et grundlæggende paradoks, hvor der efterspørges flere, valide og lokale data for at forstå virkeligheden bedre, men samtidig gør denne forståelse det vanskeligere at reducere virkeligheden til simple, konkrete handlingsanvisninger.

Data stiller ikke kun krav til dem, der producerer dem, men også til dem, der skal anvende dem. I de forskellige samtaler der er gennemført med de kommunale konsulenter, kunne der fornemmes et interessant, asymmetrisk forhold: Det politiske niveau oplevedes som værende flinke til at efterspørge databaserede beslutningsoplæg fra forvaltningen, men det er ikke altid, at forvaltningen oplever, at det politiske niveau selv investerer tid i at forstå den kompleksitet, de beder om at få belyst.

Data kan således kvalificere forståelsen af komplekse problemstillinger, men de kan ikke i sig selv levere enkle løsninger. De kommunale konsulenter kredser derfor om, at værdien af fritidsdata ikke handler om, hvorvidt det kan reducere kompleksiteten, men i at det kan gøre kompleksiteten mere håndterbar for beslutningstagere og praktikere.

Cases

Dette afsnit præsenterer de 11 kommunale cases, der omhandler brugen af fritidsdata i sundhedsfremmende og forebyggende arbejde gennem fritidslivet.

NÅR LOKALE TAL FLYTTER NORMER: SÅDAN ARBEJDER SILKEBORG MED UNGELIV OG RUSMIDLER



Når lokale tal flytter normer: Sådan arbejder Silkeborg med ungeliv og rusmidler

Silkeborg Kommune har siden 2020 været en del af Sundhedsstyrelsens landsdækkende indsats Fælles om ungelivet, som arbejder for at give unge et trygt, sjovt og sundt ungdomsliv uden alkohol og rusmidler som omdrejningspunkt.

Silkeborg Kommune var udvalgt som pilotkommune og fik en central rolle i at forme konceptet for indsatsen i Danmark, og i dag er Silkeborg Kommune en mentorkommune, som deler sine erfaringer med andre kommuner i indsatsen.

Casen viser, hvordan det kan skabe positive forandringer blandt de unge, når kommunerne arbejder systematisk og tålmodigt med at indsamle data om unge, som bliver omsat til handling sammen med forældre og lokalsamfund.

Baggrund og udfordringer

Indsatsen bygger på inspiration fra Island, som har haft succes med at styrke unges trivsel og nedbringe brugen af alkohol, nikotin og andre rusmidler. Det islandske projekt viste, at tre ting er særligt afgørende for at beskytte de unge: Tydelige rammer, nærværende voksne og stærke fællesskaber gennem fritids- og foreningslivet.

Men selvom Danmark på mange måder minder om Island, er der også væsentlige forskelle. Derfor kunne tilgangen ikke bare kopieres direkte, men skulle oversættes til en dansk kontekst, hvor både lovgivningen og kommunernes praksis og normer er anderledes end på Island.

Silkeborg Kommune var en af fem kommuner, som fik til opgave at udvikle, hvordan erfaringerne fra Island kunne omsættes til Danmark. Kommunen skulle eksperimentere med forskellige metoder, indsamle erfaringer og finde ud af, hvordan man bedst mobiliserer forældre og lokalsamfund, hvordan man indsamler og bruger de rigtige data, og hvordan man kan formidle resultaterne, så der skabes en reel handling.

I dag er Silkeborg Kommune gået fra at være pilotkommune til mentorkommune. Det betyder, at de udover deres egne indsatser også hjælper nye kommuner i gang ved at dele erfaringer og pege på, hvad der virker, når man vil skabe et godt og trygt ungeliv med færre risikofaktorer.

Mål og ambitioner

Målet for Silkeborg Kommune med at deltage i Fælles om ungelivet var at styrke de faktorer, der beskytter de unge mod at bruge rusmidler og derved skabe konkrete forbedringer på de beskyttende faktorer og rusmiddelkulturen.

I Silkeborg Kommune ville man gerne være med til at skabe et godt, sjovt og trygt ungeliv med sunde fællesskaber, tydelige voksne og mindre risikoadfærd. De ønskede at engagere forældre, fritidsaktører og lokalsamfundet i at skabe de stærke fællesskaber med tydelige voksne og gode fritidsaktiviteter, da netop disse elementer beskytter de unge mod at bruge alkohol, nikotin og rusmidler.

Tilgang og indsats

Et centralt greb i indsatsen er at præsentere forældre og lokalsamfundet for konkrete, lokale data om unges fritidsliv og brug af rusmidler og forældrenes rolle.

Som Marianne Ahrenkiel, specialkonsulent og programleder i Silkeborg Kommune, forklarer:

”Når man kan sige: Det her er ikke Danmark, det her er ikke Region Midt, det her er ikke Silkeborg Kommune, men det her er dit barn og dit barns årgang, så bliver data bare meget mere relevante for dem, vi præsenterer dataene for.”

Data blev dermed ikke kun baggrundsviden, men et aktivt redskab til dialog, prioritering og handling. Den lokale forankring gjorde det muligt at målrette indsatser, motivere forældre og mobilisere både skoler og fritidsliv til at udvikle initiativer, der styrker fællesskaber, som ikke opmuntrer til at bruge rusmidler.

Helt konkret bliver dataene samlet ind elektronisk ude på skolerne via elevernes UNI-login, og kommunen kan udtrække resultater på et samlet niveau for den enkelte skole og den enkelte årgang – dog aldrig for grupper mindre end 25 elever, da emnerne kan være følsomme. Dataene kom fra den nationale Ungeprofilundersøgelser via foreningen BørnUngeLiv.

En anden vigtig tilgang i indsatsen er, at kommunen møder forældre, skoler og foreningsliv som én samlet enhed for unge i stedet for at være repræsentanter for fem forskellige projekter med hver deres dagsorden. Denne tværgående organisering har vist sig at skabe større tillid og et stærkere samarbejde.

Undervejs har eksterne samarbejdspartnere spillet en afgørende rolle. I pilotfasen stod Steno Diabetes Center for at udvikle metoder og lave dataopsætning, og i dag står evalueringsbureauet Pluss i Aarhus for at sikre løbende evaluering af processen.

”Evalueringerne er vigtige, da projektet konstant bliver formet og forandret, og de eksterne blikke er vigtige i dette arbejde, da det bringer et andet perspektiv i spil,” fortæller Marianne Ahrenkiel.

Resultater og effekter

Silkeborg Kommune har arbejdet med indsatsen siden 2020, men det er først for nylig, at alle skoler i kommunen er kommet med i dataindsamlingen. Det vil sige, at fra 2024 er der samlet data ind på alle kommunens folkeskoler.

Strategien har hele tiden været, at skoler og lokalsamfund skulle melde sig til frivilligt frem for at få noget presset ned over hovedet. Det har krævet tålmodighed, men det har virket.

Selvom de indsamlede data endnu ikke dækker over mange år, kan kommunen allerede se tegn på positive forandringer. Flere beskyttende faktorer er styrket, blandt andet gennem et større engagement blandt forældrene ude i lokalområderne, og det er blevet en norm at tale om at sætte tydelige rammer for de unge. Ligeledes er der tegn på et begyndende fald i de unges brug af alkohol og andre rusmidler.

Resultaterne kan dog være svære at se for den enkelte forælder. Som Eva Dalum Olsen, specialkonsulent i Silkeborg Kommune, beskriver det:

”Hvis man går ud og spørger et tilfældigt forældrepar, om de har mærket resultaterne af Fælles om ungelivet, så kan det godt være, at de siger nej. Men de er allerede med til at forme en ny kultur omkring ungelivet. Når vi bringer forældre og fritidslivet i spil helt nede i de små klasser, skaber vi langsomme, men stærke ændringer i normerne – ofte uden at de selv tænker over det.”

På den måde viser resultaterne sig ikke nu og her, men indsatsens mål om at skabe en systemisk forandring begynder stille og roligt at vise sig.

Data som redskab

Data præsenteres i første omgang for forældre, skoler og lokalsamfund gennem en stribe oplæg. Det bliver indgangen til dialog og fælles handling.

Kommunen er meget opmærksom på, at data ikke må bruges til at udstille eller pege fingre eller skabe dårlige narrativer. Som Marianne Ahrenkiel siger:

”Vi er meget opmærksomme på, at data ikke skal bruges til at hænge forskellige skoler eller forskellige årgange ud. For det kan godt være et sårbart emne, når vi snakker om forældre, fritid, alkohol og rusmidler.”

Derfor bruges data først og fremmest til at skabe dialog og til at udrydde udbredte flertalsmisforståelser, som for eksempel at forældre tror, det er normalt at lade deres børn drikke i 7. klasse. Når forældrene ser tallene sort på hvidt om, hvad der faktisk er normalt, og hvad der faktisk er ønskværdigt, bliver det muligt at justere normerne lokalt.

Data fungerer også som prioriteringsværktøj for kommunen: Hvilke skoler eller områder kræver særlig opmærksomhed? Hvor lykkes man med at få unge engageret i fællesskaber? Og hvor er der tegn på, at forældre sætter for lempelige rammer? Alle sådanne perspektiver får kommunen, så den kan målrette sine indsatser.

Læring og erfaringer

Silkeborg Kommune har erfaret, at det kræver tålmodighed at skabe en ny kultur. Projektet begyndte i det små med blot to deltagende skoler, og herfra voksede det stille og roligt. Undervejs har den programansvarlige oplevet, at den politiske opbakning og forståelse for, at arbejdet tager tid, er blevet stærkere i takt med, at projektet foldede sig ud.

Det har dog krævet en klar insisteren på, at indsatsen skulle følge sin egen logik og langsigtede tidshorisont frem for at blive presset ind i rytmen af en kommunalvalgsperiode.

”Det har virkelig betalt sig at turde at gå langsomt frem. Man skal turde skynde sig langsomt for at få kvalitet i arbejdet – også selvom kollegaer og folkevalgte i starten ofte kom for at høre, hvor langt vi var nået,” fortæller Marianne Ahrenkiel.

Denne insisteren har givet forvaltningen den nødvendige arbejdsro til at fastholde strategien om at bygge op nedefra og sikre kvalitet i hver fase, før indsatsen blev skaleret op.

For det andet påpeger Marianne Ahrenkiel, at det kræver tid og økonomiske ressourcer at indsamle og behandle data:

”Helt lavpraktisk tager al den databearbejdning og databehandling bare meget tid, fordi vi sidder og laver meget af det manuelt. Hver gang vi skal ud på en skole og holde oplæg, skal vi udtrække, bearbejde og præsentere data i figurer og tabeller.”

En tredje læring handler om ikke at lade sig rive med af data-iveren, men hele tiden holde sig for øje, om man som kommune spørger om noget, kommunen også ville kunne handle på.

Det kan være fristende at indsamle alle mulige data og spørge de unge om alle mulige ting, der virker interessante og relevante, men erfaringen er, at dataindsamling skal være målrettet og omsættelig, ellers er det spild af tid og ressourcer.

Fremtidsperspektiver

For Silkeborg Kommune handler de kommende år om at få endnu mere ud af de data, der allerede ligger på bordet. Kommunen vil arbejde på at gøre formidlingen af data mere levende i mødet med forældre og lokalsamfund, så tallene ikke blot bliver baggrundsviden, men også et mere aktivt redskab i dialogen.

”Vi står med nogle af landets mest aktuelle og lokale data om børn og unges liv, og det forpligter. Nu handler det om at bruge dem endnu mere målrettet i de rette sammenhænge – i dialoger, workshops og samarbejder på tværs. Med den nye folkesundhedslovs fokus på datadrevet forebyggelse skal vi blive endnu bedre til at omsætte viden til handling, der reelt flytter kultur og skaber forandringer i hverdagen” siger Eva Dalum Olsen.

Samtidig arbejder Silkeborg Kommune videre med at styrke samarbejdet på tværs af forvaltninger og civilsamfund. Erfaringerne peger på, at når kommunen møder lokalsamfundet som en samlet enhed, skaber det bedre rammer for dialog og øger sandsynligheden for, at data ikke kun ender som tørre analyser, men også kan omsættes til konkrete tiltag i de unges hverdag.

I dag er langt de fleste skoler og ungdomsuddannelser involveret, men det har krævet både tid og vedholdenhed at nå hertil. Processen viser, at det tager år at opbygge en fælles tilgang og en ny kultur omkring ungeliv og rusmidler, og at data kan være en vigtig drivkraft i den proces, men ikke en hurtig løsning.

FRA PEGEFINGRE TIL PERSPEKTIVER: I HALSNÆS SÆTTER UNGE SELV RETNINGEN FOR SUNDHED



Fra pegefingre til perspektiver: I Halsnæs sætter unge selv retningen for sundhed

Hvad sker der, når en kommune stopper med at tale til de unge om sundhed og i stedet begynder at lytte til dem? I Halsnæs har kommunen valgt at vende tilgangen til sundhedsarbejdet blandt unge på hovedet. Med afsæt i data fra Ungeprofilundersøgelsen og en direkte dialog med elever på Frederiksværk Gymnasium og HF har de unge selv været med til at udpege de tre fokusområder, som kommunens sundhedsindsatser skal styres efter. Resultatet er et skift fra klassiske kampagner og løftede pegefingre til dialog, forståelse og inddragelse af de unges egne perspektiver.

Baggrund og udfordring

Halsnæs Kommune er udfordret på sundhedsområdet. Kommunen adskiller sig socioøkonomisk fra mange andre sjællandske kommuner, og det afspejler sig blandt andet i borgernes sundhedstilstand – herunder også de unges.

Gennem en årrække har kommunen indsamlet viden om unges trivsel og sundhed via Ungeprofilundersøgelsen, som drives af den almennyttige forening BørnUngeLiv. Spørgeskemaundersøgelsen gennemføres blandt andet på gymnasiet og på alle kommunens folkeskoler (7.-9. årgang), og data kan efterfølgende anvendes på klasse-, skole- og kommuneniveau til at prioritere indsatser på tværs af forvaltninger.

Indtil videre har undersøgelsen været gennemført årligt i Halsnæs Kommune, men fra skoleåret 2026/2027 vil undersøgelsen kun blive gennemført hvert andet år. Det skyldes et ønske om at bruge flere ressourcer på at omsætte indsigterne til handling, og bruge mere tid på dialog og opfølgning med eleverne i perioden mellem indsamlingerne.

Mål og ambitioner

Netop dialog og udvikling er omdrejningspunktet i det arbejde, kommunen har sat i gang sammen med Frederiksværk Gymnasium og HF med udgangspunkt i den seneste Ungeprofilundersøgelse. Kommunen er interesseret i, hvordan sundhedsindsatserne faktisk opleves af de unge, da kommunen har en oplevelse af, at traditionelle tiltag som oplysningskampagner, formynderiske budskaber og stop-kurser nok ikke har den ønskede effekt.

Derfor vil kommunen udvikle supplerende indsatser, der tager udgangspunkt i de unges egne perspektiver på sundhed og trivsel og på den måde give de unge mulighed for at leve et sundt liv.

Tilgang og indsats

Det er en ny måde at gå til sundhedsarbejdet på for de ansatte i Halsnæs.

”Der var lidt en stemning af, at nu skal det ikke bare handle om rygning og alkohol og manglende motion igen, for det er det, vi plejer at kigge på. Hvad nu hvis vi i stedet lægger vægt på det positive – det, der er vigtigt, og det, der giver mening for de unge?” fortæller Tina Madsen, sundheds- og udviklingskonsulent i Halsnæs Kommune.

Med data fra Ungeprofilundersøgelsen i hånden gik kommunen i dialog med elever på HF og STX om deres egen sundhed – både i forhold til hvordan de selv forstår den, og hvordan kommunen traditionelt har arbejdet med den. Data blev blandt andet præsenteret som en Kahoot-quiz til en morgensamling, og det fungerede som afsæt for efterfølgende debat og refleksion i klasserne.

I den forbindelse arbejdede kommunen tæt sammen med elevrådet, som drøftede resultaterne fra undersøgelsen med deres kammerater og vendte tilbage med de unges egne kommentarer og perspektiver på, hvad de selv oplevede som mest relevant for deres sundhed. Med inddragelse af de unges input fandt kommunen frem til tre fokusområder:

- Sunde og trygge fællesskaber
- Risikovillighed og manglende konsekvensforståelse
- Digital adfærd og skærmb brug

Fokusområderne adskiller sig markant fra de klassiske KRAMS-faktorer og danner nu udgangspunkt for kommunens videre arbejde med at tilpasse eksisterende indsatser og overveje nye tiltag. Selvom arbejdet stadig er i sin indledende fase, har processen allerede givet kommunens administration en anden forståelse af de unges hverdagsliv og prioriteringer.

”De unge i dag har måske ikke helt den samme tilgang til fællesskaber, som vi voksne har. For dem kan det at opsøge et fællesskab uden at have nogen at følges med føles mere grænseoverskridende, end det har gjort for os andre. Det er jo ikke, fordi de unge ikke vil fællesskaberne, men de lægger måske bare vægt på andre elementer, end vi voksne gør,” fortæller Tina Madsen.

For at sikre en mere struktureret tilgang til opfølgning på ungeprofilundersøgelsen på kommunens folkeskoler holdes der i år som noget nyt indledende møder med skoleledere og udskolingsledere, hvor kommunens konsulenter gennemgår skolens egne elevers Ungeprofildata, og mødedeltagerne sammen vælger relevante fokusområder ud til videre drøftelse med udskolingslærere, skolebestyrelse m.v. Indholdet tilpasses dermed den enkelte skole og de enkelte årgange, så både præsentationen og dialogen tager udgangspunkt i den relevante gruppe af elever.

Efterfølgende er planen at sammensætte et tværfagligt team fra kommunen, som besøger alle skolerne, hvor de deler resultaterne og sparrer om mulige tiltag. Formålet er at skabe en fælles retning med afsæt i data, styrke vidensdelingen og øge kvaliteten i den lokale opfølgning på Ungeprofilens resultater.

Resultater og effekter

Fokusområderne er fortsat nye, og kommunen kan derfor ikke pege på konkrete målbare ændringer i de unges sundhed, men må afvente, om den nye tilgang kan aflæses i den næste runde af Ungeprofilundersøgelsen om to år.

Arbejdet blev skudt i gang i starten af 2026 med et stort sundhedsevent for 2. årgang på Frederiksværk Gymnasium og HF. Her bevægede de unge sig rundt mellem boder og minioplæg om blandt andet søvn, misbrug og afhængighed, risikoadfærd i relation til alkohol, nikotin og energidrikke, digital adfærd og personlige grænser, spiseforstyrrelser, mental trivsel samt sunde og trygge fællesskaber.

Der var fokus på hands-on-aktiviteter, som gav eleverne konkrete oplevelser og aha-indsigter; blandt andet promillebriller, målinger af syreindhold i energidrikke, små spil om mental sundhed og en konkurrence, der motiverede dem til at besøge alle stationer.

En lokal forening, der arbejder med fællesskab gennem styrketræning, deltog også med en udfordring i armlægning, hvilket vakte stor begejstring og samtidig gav kommunen en anledning til at fortælle om deres ordning med fritidspas.

Samtidig var der også sat forskellige, gennemsigtige plexiglasrør op, hvor de unge kunne svare på spørgsmål ved at smide farvede bolde op i rørene.

”På den måde blev nogle temaer pludselig meget visuelle, og vi kunne se, hvordan de unge mænd og kvinder svarede meget forskelligt på de samme spørgsmål – for eksempel om, hvad de fortryder mest dagen efter, at de måske har drukket for meget. Det gav anledning til nogle vildt gode snakke om grænser, konsekvensforståelse og ansvar,” fortæller Tina Madsen.

Formålet med sundhedseventet var at styrke elevernes viden om mental, fysisk og social sundhed, øge bevidstheden om deres egne valg og skabe kendskab til kommunens sundhedstilbud, samtidig med at mødet med kommunens medarbejdere skulle være mere uformelt og hyggeligt. Det var så at sige en form for kick-off-arrangement. Det forventes, at 9. årgang i folkeskolerne inviteres med til arrangementet næste år.

Data som redskab

Ungeprofilundersøgelsen er det centrale sundhedsdatagrundlag i Halsnæs Kommunes arbejde med unges sundhed og trivsel. Undersøgelsen giver adgang til en bred vifte af rapporter og analyser, som kan anvendes på tværs af fagområder.

Kommunen udvælger selv de spørgsmål og temaer, der indgår i undersøgelsen, og kan dermed målrette dataindsamlingen til lokale behov. Data anvendes både strategisk til at prioritere indsatser og mere operationelt i dialogen med skoler, SSP, fritidsområdet og civilsamfundsaktører.

Samtidig bruges data aktivt som afsæt for dialog med aktører uden for de formelle systemer – det kan for eksempel være lokale festivaler, værksteder, idrætsfællesskaber og organisationer, der arbejder med unge i andre sammenhænge end uddannelsessystemet. På den måde fungerer data som et fælles sprog, der gør det lettere at samarbejde om de unge, kommunen ikke nødvendigvis møder i hverdagen, og det signalerer et fælles ansvar.

Læring og erfaringer

En central erfaring i Halsnæs er, at dialogen ændrer karakter, når kommunen tager udgangspunkt i de unges egne perspektiver. Sundhedsarbejdet opleves som mere relevant både for de unge og for medarbejderne.

Ifølge Tina Madsen kan det være både motiverende og meningsfuldt at arbejde med det, der fremmer sundhed, frem for at fokusere på det, der skaber usundhed. Når de unge selv er med til at definere, hvad der er vigtigt, oplever kommunen, at de unge i højere grad engagerer sig og ønsker at blive taget alvorligt.

Fremtidsperspektiv

Halsnæs Kommune ser potentiale i at overføre denne tilgang til andre målgrupper. Grundtanken om at tage afsæt i målgruppens egne perspektiver og bruge data som grundlag for dialog frem for formaninger er bredt anvendelig.

”Det med, at sundhedsindsatserne tager udgangspunkt i en målgruppes egne udsagn om, hvad der er vigtigt for dem, kunne godt tages med ud til andre målgrupper. Hvis noget giver mening for den enkelte og passer ind i deres livsverden, er der også større sandsynlighed for at lykkes med en given indsats,” fortæller Tina Madsen.

FRA MÅLINGER TIL MEDSKABELSE: VORDINGBORG KOBLER DATA OG LOKALSAMFUND



Fra målinger til medskabelse: Vordingborg kobler data og lokalsamfund

Hvordan får man flere børn og unge til at bevæge sig og blive sundere, og hvordan styrker man deres trivsel? Vordingborg Kommune har valgt at gå med i et længerevarende forskningsprojekt.

Lokalsamfundene blev inviteret ind som aktive medskabere i projektet, og kommunen havde rollen som den samlende og koordinerende aktør, der bandt indsatserne sammen og understøttede samskabelsesprocesserne lokalt. Forskerne bidrog ikke alene med dataindsamling og -bearbejdning, men arbejdede også målrettet med kapacitetsopbygning i kommunen, så kommunen selv blev i stand til at løfte og videreføre samskabelsesdelen af projektet.

Baggrund og udfordring

Vordingborg Kommune står i en velkendt national udfordring: Mens mange børn trives rigtig godt, er der samtidig alt for mange børn og unge, der kæmper med overvægt, inaktivitet og dalende trivsel. Det har Vordingborg besluttet sig at gøre noget ved.

Kommunen vidste, at problemet ikke kunne løses med flere kampagner eller en ekstra fodboldbane alene. Der var brug for en ny tilgang, hvor hele lokalsamfundet blev aktiveret. Inspireret af australske erfaringer med community-baserede sundhedsprojekter gik Vordingborg derfor ind i det store forskningsprojekt 'Lokalsamfund i bevægelse'. Projektet startede i 2023 og er styret af Steno Diabetes Center og Aarhus Universitet.

Projektet er et samarbejde mellem fem danske kommuner, Steno Diabetes Center Aarhus og Copenhagen samt Aarhus Universitet. De har et fælles mål om at finde de lokale løsninger, der faktisk kan skabe mere bevægelse og bedre trivsel. Novo Nordisk Fonden støtter projektet økonomisk, men nøglen ligger i mødet mellem forskernes viden og styring, kommunens rolle som bindeled og borgernes egne idéer og initiativer.

For Vordingborg betyder det, at kommunen indgår i et tæt samspil mellem forskning og praksis, hvor de både bidrager til og får adgang til solide forskningsmæssige data. Samarbejdet understøtter en mere evidensbaseret kommunal praksis og giver løbende mulighed for faglig sparring og kompetenceopbygning. Samtidig kan kommunen trække på et netværk af andre kommuner i samme situation og sætte eget lokalsamfund i spil på nye måder, hvor borgernes engagement bliver en central drivkraft i de forandringer, der skabes.

Mål og ambitioner

Målet er at skabe gladere, sundere og mere aktive børn og unge, men det handler ikke kun om at få flere til at løbe på fodboldbanen eller melde sig ind i en klub. Det handler om at skabe fællesskaber, hvor bevægelse bliver en naturlig del af hverdagen, og hvor ingen børn står udenfor.

Derfor er kommunens ambitionen todelt: At mobilisere civilsamfundet, så lokale ildsjæle kan skabe nye aktiviteter og strukturer, der motiverer børn til bevægelse og sundhed, og samtidig at skabe en kommunal model for samarbejde med lokalsamfund, der kan opskaleres fra ét lokalområde til hele Vordingborg.

Tilgang og indsats

Arbejdet med at ændre lokalsamfundet begyndte med en række workshops, hvor skoleledere sad side om side med håndboldtrænere, bibliotekarer, præster, erhvervsdrivende og engagerede forældre. Kommunens medarbejdere var uddannede i at facilitere disse workshops på en måde, som opbyggede engagement og lokalt ejerskab.

Ideen bag de enkelte workshops var enkel: Kommunen ville ikke komme med færdige løsninger. Lokalsamfundet skulle selv pege på udfordringerne og selv komme med løsningerne. Resultatet blev en mangfoldighed af idéer om alt fra ændrede busruter og nye cykelstier til samarbejder mellem SFO'er og foreninger og forskellige aktivitetstilbud.

De mange workshops var også en døråbner til kommunen. Mange borgere oplevede for første gang, at der faktisk var en direkte indgang til kommunen, og at deres idéer blev taget alvorligt.

Bag kulissen sikrede forskerne en stringent ramme, så implementeringen af metoden, Group Modeling Building, blev ensartet på tværs af lokalsamfundene i de deltagende kommuner. Formålet var nemlig at kunne sammenholde data fra de deltagende lokalsamfund med data fra et lokalsamfund, der ikke var en del af indsatsen, for at kunne afgøre, om indsatsen havde en reel effekt.

Samtidig fik projektet en uventet sidegevinst i form af et stærkere samarbejde mellem kommunens egne forvaltninger. Når Kultur og Fritid, Byg og Plan og Skole og Dagtilbud mødtes i samme lokale med borgerne opstod en ny form for helhed. Kommunen fremstod som én samlet aktør og ikke en række siloer.

Resultater og effekter

Selvom indsatsen endnu er i sin tidlige fase, er de første effekter allerede synlige. Lokale ildsjæle har meldt sig, og der er skabt nye samarbejder, som gør en forskel for børn og unge i deres hverdag.

Borgerne fortæller, at de føler sig set og hørt, og kommunen kan mærke, at lokalsamfundet selv begynder at tage et endnu større ejerskab, hvor nye aktiviteter, nye fællesskaber og nye idéer spirer frem.

Data som redskab

Data er rygraden i projektet, og en af dets største styrker. Først blev der lavet omfattende analyser af lokalsamfundene for at finde ud af, hvilke lokalsamfund der skulle være en del af indsatsen, og hvilke der skulle fungere som kontrolenheder.

Derefter fulgte en række baselinemålinger blandt alle børn og unge i lokalområderne ved hjælp af spørgeskemaer om vaner og trivsel, fysiske tests som hop og løbetest og måling af højde og vægt. Der blev også afholdt workshops for borgerne ude i lokalsamfundene, og i udvalgte klasser blev elevernes aktiviteter og bevægelse målt med sensorer over flere dage. Disse data gav et unikt indblik i børns hverdagsliv og skal gentages i 2026 for at måle, om der er sket en udvikling i børn og unges aktive fritidsliv.

Det viste sig, at de mange data ikke kun var et redskab til analyser og målinger – de blev også en vigtig motivationsfaktor. Da kommunen første gang skulle præsentere tal om børnenes overvægt, lave trivsel, ensomhed og inaktivitet, var medarbejderne nervøse for, om borgerne ville opleve det som belærende eller negativt, og om det ville skabe afstand frem for engagement. Men bekymringerne var overflødige. Som Katrine Lohmann Simonsen, udviklingskonsulent og programkoordinator, fortæller:

”Det, at vi har kunnet præsentere nogle meget lokale, relevante og nærværende data for borgerne, gav dem en motivation for at gå ind i projektet og til at stå sammen og gøre noget for deres børn.”

Ved at koble de nøgne tal til børnenes konkrete hverdag i det enkelte lokalområde, blev data et spejl, der gjorde udfordringerne håndgribelige, og som samtidig pegede på, at forandring faktisk var mulig. Det gav lokalsamfundene energi og ejerskab til selv at tage handling, hvilket har været helt afgørende for projektets succes.

Læring og erfaringer

En af de vigtigste erfaringer for kommunen handler om tid. Forvaltningen arbejder ofte med korte deadlines, budgetår og valgperioder, men systemiske ændringer i sundhed og trivsel tager år. Ved at samarbejde med forskere har kommunen koblet sig på en mere langsigtet forståelse for, at det kræver tid at lade ting udspille sig og være grundige.

En anden vigtig læring har handlet om at skabe balance mellem forskernes ønsker om stringens og kommunernes behov for fleksibilitet. Forskerne ønskede, at der overordnet blev givet den sammen intervention alle steder, så resultaterne kunne blive så valide som muligt, men selvfølgelig med lokal tilpasning til hver kommune og hvert lokalområde.

Derfor har opgaven været at finde balancen mellem forskningsmæssig stringens og lokale forskelle. Det krævede gensidig forståelse og respekt for hinandens arbejdsområder, og her oplevede Vordingborg en stor grad af fleksibilitet fra forskningspartnerne. Erfaringen er, at netop denne balance skaber det bedste udgangspunkt: Forskningen får den nødvendige kvalitet, mens kommunen bevarer handlekraften i mødet med borgerne.

Fremtidsperspektiv

Foreløbig er indsatsen sat i gang i ét lokalområde. Men Vordingborg er en stor kommune med mange lokalområder, og ambitionen er, at erfaringerne og indsatserne skal rulles ud til flere lokalområder. Kommunen har ikke regnet på det, men de er bevidste om, at en opskalering kræver ressourcer over tid. Som en del af projektet bliver der fra forskernes side lavet en økonomisk analyse, som skal være med til at kaste lys over de økonomiske aspekter.

For Vordingborg har projektet ikke bare handlet om børns bevægelse, men om at finde en ny måde at arbejde på – mere tværgående, mere vidensbaseret og tættere på borgerne. Resultaterne af målingerne kommer først i 2027 – og de systemiske forandringer tager formentligt endnu længere tid at få integreret i lokalsamfundene.

Men Vordingborg har vist, hvordan en kommune kan agere bindeled og mediator mellem forskningens stringens og civilsamfundets engagement og kreativitet og på den måde skabe en positiv forandring for børn og unge ude i lokalsamfundene.

NÅR ALLE BØRN BLIVER SPURGT: OMFATTENDE DATAINDSAMLING GIVER KØBENHAVNS KOMMUNE NYE INDSIGTER



Når alle børn bliver spurgt: Omfattende dataindsamling giver Københavns Kommune nye indsigter

Baggrund og udfordring

Da fagcentret Idrætsudvikling i Kultur-, Fritids- og Borgerserviceforvaltningen i Københavns Kommune blev etableret i 2018, stod det hurtigt klart, at arbejdet med data var fragmenteret. Der manglede et samlet overblik, og det var vanskeligt at kvalificere indsatser og prioriteringer med udgangspunkt i et stærkt og lokalt forankret vidensgrundlag.

I 2020 vedtog et flertal på Københavns Rådhus derfor at afsætte midler til en tilbagevendende profilundersøgelse af børns sundhed. Ambitionen var at skabe en tværsnitsmåling, der kunne følge udviklingen i københavnske børns sundhed over tid og samtidig samle relevante spørgsmål for flere forvaltninger i én stor dataindsamling.

Tre forvaltninger gik sammen om indsatsen: Børne- og Ungdomsforvaltningen, Kultur-, Fritids- og Borgerserviceforvaltningen og Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, der også var den primære tovholder og koordinator.

Hver forvaltning bidrog med input til, hvilke spørgsmål og temaer de havde behov for viden om, og resultatet blev [ét fælles spørgeskema til børnene](#), hvorfra data kan bruges forskelligt afhængigt af formål og faglighed. Spørgsmålene kommer vidt omkring og handler om temaer som sundhed, trivsel, tryghed og familie og venner. Børnesundhedsprofilen gennemføres på 3., 6. og 9. klassesettrin og suppleres af en ungdomsprofilundersøgelse, som følger de unge gennem ungdomsuddannelserne.

Mål og ambitioner

For Kultur-, Fritids- og Borgerserviceforvaltningen tager arbejdet afsæt i to overordnede mål: Der skal være flere aktive københavnere, og der skal være stærkere fællesskaber. De mål arbejder kommunen hen imod i kommunens idrætsplan, i idrætssociale indsatser, i samarbejdet med DGI og DIF om '10.000 flere børn og unge i foreningerne' og i arbejdet med at udnytte faciliteterne bedre gennem aktivitets- og bookingdata.

Samtidig har kommunen haft en klar ambition om at styrke det politiske beslutningsgrundlag. Som Mikkel Selmar, leder i Idrætsudvikling, forklarer:

”Det er blevet et fagligt referencepunkt i kommunen, som bruges i stort set alle de indstillinger, vi laver til det politiske niveau, som handler om børn, unge, fritidsaktiviteter og det aktive fritidsliv. Det er de genkendelige og troværdige data, som politikerne kender og forholder sig til, og det betyder, at de bliver brugt meget aktivt og virkelig sat i spil.”

Børnesundhedsprofilen spiller en dobbelt rolle i den sammenhæng. Dels bruges den som afsæt for at identificere udfordringer og udvikle nye indsatser, dels som et redskab til at følge op på, om de ønskede forandringer faktisk kan aflæses i børnenes hverdag over tid.

Tilgang og indsats

En afgørende forudsætning for datakvaliteten har været, at Børne- og Ungdomsforvaltningen deltager. Det giver kommunen en direkte indgang til målgruppen, da forvaltningen kan forpligte folkeskolerne til at deltage i undersøgelsen. I dag besvarer omkring 80 pct. af eleverne i 3., 6. og 9. klasse spørgeskemaet, mens det er frivilligt for privat- og friskoler at deltage.

Undersøgelsen gennemføres hvert andet år og er opbygget med de samme, gentagende spørgsmål, så resultaterne kan sammenlignes over tid, også selvom det ikke er de samme elever, der besvarer skemaet på de forskellige klassetrin. Svarene indsamles ved hjælp af de systemer, som foreningen BørnUngeLiv har udviklet for at understøtte kommunernes arbejde med trivsel og sundhed blandt børn og unge.

Alle skoler modtager deres egen skolerapport med resultaterne, hvilket gør data anvendelige både centralt og lokalt i dialogen med ledelser og fagprofessionelle.

Resultater og effekter

Et af de største udbytter har været muligheden for at arbejde langt mere lokalt og præcist med indsatserne. Som Sascha Clausen, udviklingskonsulent i Idrætsstrategi og Analyse, beskriver det:

”Mange af de data, vi kunne finde andre steder på kommuneniveau, f.eks. i landsdækkende undersøgelser fra Idrættens Analyseinstitut og fra SDU, var ikke konkrete nok i forhold til en helt lokal kontekst. Nu kan vi faktisk se, hvordan idrætsdeltagelsen er på forskellige klassetrin og på forskellige skoler, og eftersom dataene er koblet op på børnenes CPR-numre, kan vi også trække nogle meget relevante baggrundsvARIABLE om eksempelvis bopæl eller familieforhold.”

Det har gjort det muligt at målrette midler og indsatser dér, hvor potentialet er størst. Eksempler på konkrete tiltag, der er udsprunget af eller haft gavn af børneprofilundersøgelsen, er:

- FerieCamp, hvor data om børnenes bopæl er brugt til at udvide indsatsen i udvalgte byområder – herunder også til byområder, som kommunen ikke på forhånd havde forventet ville være i målgruppen for indsatsen.
- et styrket samarbejde mellem skoler og det lokale fritidsliv for at få flere børn med i foreninger og få aktiveret de muligheder, der er i lokalområdet. Senest er seks skoler udvalgt til et særligt projekt, hvor skolerapporterne fra Børnesundhedsprofilen indgik som udvælgelsesgrundlag.
- hurtig handling på nye tendenser, som da data viste en kraftig stigning i brugen af vapes blandt unge, hvilket førte til en direkte henvendelse fra kommunen til forældre med børn i udskoling via e-Boks.

Som Mikkel Selmar peger på, har Børnesundhedsprofilen også kunnet bidrage med vigtige nuancer i debatten om idrætsfaciliteter i København:

”I København er vi udfordret af, at vi er mange mennesker, der skal deles om få faciliteter. Men når vi går ind og ser på, om børnene er tilfredse med de lokale faciliteter, så er de faktisk rigtig tilfredse. Så i dialogen med foreningerne, som ofte er meget kritiske omkring både mængden og

standarden af faciliteterne, er det en god nuance at kunne gå ind og påpege, hvordan de primære brugere faktisk oplever det facilitetsudbud, vi har.”

Data som redskab

Børnesundhedsprofilen fungerer som et fælles styringsredskab på tværs af forvaltninger. Data analyseres samlet og opdelt på skoler, bydele og målgrupper og bruges aktivt til dialog, prioritering og opfølgning. Dataene bruges aktivt til at identificere geografiske forskelle, sociale mønstre og aldersspecifikke udfordringer og til at kvalificere prioriteringen af midler og indsatser.

Når man arbejder med så omfattende datasæt som Børnesundhedsprofilen, opstår der næsten uundgåeligt nye indsigter, som udfordrer eksisterende antagelser og nuancerer forståelsen blandt de ansatte i kommunen af børns og unges fritidsliv.

For det første har dataene gjort det tydeligt, at en stor del af børns og unges fysiske aktivitet foregår uden for de klassiske foreninger. Meget af den eksisterende viden på området stammer fra idrætsorganisationer og Centralt ForeningsRegister (CFR), men børnesundhedsprofilen fanger også de børn og unge, der er aktive i mere uformelle eller kommercielle sammenhænge.

En anden markant nuancering handler om fitness: De nyeste tal viser, at 56 pct. af drengene i 9. klasse dyrker fitness i et kommercielt fitnesscenter. Det har flyttet forvaltningens opmærksomhed fra, hvor man tror, børnene er aktive, til hvor de faktisk er aktive, og det har ført til nye overvejelser om, hvordan kommunen bør forholde sig til disse aktivitetsformer fremadrettet.

For det tredje har undersøgelsen nuanceret fortællingen om ventelister i foreningslivet. I den daglige dialog med foreningerne i kommunen fylder problematikken omkring ventelister ofte meget, og der er en udbredt bekymring for, at ventelister udelukker børn fra at deltage. Men i Børnesundhedsprofilen fylder ventelister forsvindende lidt blandt de børn, der ikke er foreningsaktive. Børnene peger i stedet på, at barriererne for deltagelse ofte ligger andre steder end i kapaciteten i faciliteterne, og det har givet anledning til, at kommunen nu anlægger et mere bredt perspektiv på, hvad der holder børn og unge ude af foreningslivet.

Endelig har dataene vist, at sociale relationer spiller en helt afgørende rolle – særligt for piger. For pigerne betyder det at have nogen at følges med næsten alt, når det kommer til at deltage i idræts- og fritidsaktiviteter. Det sociale aspekt vejer tungere end økonomi og praktiske rammer og understreger, at relationer og tryk er centrale nøgler, hvis flere piger skal fastholdes i eller aktiveres ind i et aktivt fritidsliv.

Læring og erfaringer

En af de vigtigste erfaringer fra arbejdet med Børnesundhedsprofilen er, at et fælles datagrundlag kan fungere som en stærk løftestang for samarbejde på tværs af forvaltninger. I en stor kommune som København, hvor siloer nemt kan opstå, har undersøgelsen været med til at skabe et fælles vidensgrundlag og et fælles sprog, som gør det lettere at forstå hinandens faglige perspektiver og prioriteter.

”Vi har fået et fælles vidensgrundlag, et fælles sprog, og en stærkere forståelse af hinandens faglige områder – kort sagt et styrket samarbejde,” fortæller Mikkel Selmar.

Samtidig viser erfaringerne også, at store, tværgående satsninger på at indsamle data kræver mange ressourcer. Det tager tid og kræver vedholdenhed at koordinere mellem flere forskellige forvaltninger, skabe fælles beslutningsprocesser og sikre politisk handling. Derfor er langsigtet opbakning og klare roller helt afgørende.

Sascha Clausen påpeger, at en anden central læring er, at data ikke kun skal indsamles, men også gøres anvendelige. Selvom datasættet er omfattende og værdifuldt, kan der opstå flaskehalse, når nogen ønsker analyser og særudtræk. Han råder derfor til, at man fra starten ikke kun tænker på indsamling af data, men også hvilke formater data bliver lagret i, og om de kan gøres tilgængelige for alle, uden at der er behov for at få hjælp fra en analytiker.

Fremtidsperspektiv

Børnesundhedsprofilen er i dag velforankret og finansieret ud i fremtiden. Den politiske opbakning gør det muligt at sætte langsigtede mål, som kan følges og dokumenteres i kommende målinger.

Mikkel Selmar og Sascha Clausen peger på, at data og indsatser gensidigt forudsætter hinanden i det kommunale arbejde. Data gør det muligt at stille de rigtige spørgsmål til, om en indsats virker, og om ressourcerne anvendes dér, hvor de skaber mest værdi. Omvendt mister data deres betydning, hvis de ikke kobles til konkrete handlinger og beslutninger.

Der ligger derfor en balance i arbejdet: Indsatser uden systematisk opfølgning risikerer at blive blinde, mens målinger uden et klart formål risikerer at blive tomme. Det er i samspillet mellem handling og refleksion, at læring og udvikling opstår.

Heldigvis oplever de begge, at der fortsat er stor nysgerrighed på tværs af forvaltningerne i forhold til, hvordan dataene kan bruges endnu mere aktivt i forskellige faglige sammenhænge.

SLAGELSE KOMMUNE GIK SELV I FELTEN: DATA OM BØRNS BEVÆGELSE BLEV STARTPUNKT FOR FORANDRING



Slagelse Kommune gik selv i felten: Data om børns bevægelse blev startpunkt for forandring

Slagelse Kommune har sat sig for at skabe en bedre bevægelseskultur, hvor bevægelse og motorik er en naturlig del af hverdagen for børn og unge. Med indsatsen Bevægelse i Dagtilbud og Skoler (BiDS) bruger kommunen bevægelse som et redskab til at styrke trivsel, sundhed, motivation og læring.

Et særligt aspekt af projektet er, at forvaltningen selv står for at indsamle og bearbejde alle data i projektet. Det giver forvaltningen en helt unik viden, men har også vist sig at skabe gode relationer til og ejerskab blandt de medarbejdere, der skal løfte indsatsen i praksis.

Baggrund

Flere nationale undersøgelser, blandt andet 'Bevægelse i Skoledagen', 'Sundhedsprofilen' og 'Skolebørnsundersøgelsen', samt en undersøgelse af motions- og sportsvaner i Slagelse Kommune, der indeholdt tal fra kommunens sundhedsplejersker viste, at børn i Slagelse kæmpede med motoriske udfordringer, overvægt og lav trivsel. Skolerne oplevede, at børn begyndte i skole uden basale motoriske færdigheder, og at ansvaret for at skabe gode bevægelsesvaner blandt børnene blev skubbet rundt mellem daginstitutioner, skoler og forældre.

I stedet ønskede kommunen at samle kræfterne og gøre det til et fælles ansvar på tværs af forvaltninger og institutioner at give børnene bedre bevægelsesvaner allerede fra de allerførste leveår.

Mål og ambitioner

Ambitionen var klar: Bevægelse skulle blive en integreret og meningsfuld del af børns hverdag. Forvaltningen ville skabe en kulturændring, så pædagoger, lærere, sundhedsplejersker og også fritids- og foreningslivet trak i samme retning.

Med opbakning fra flere forvaltninger blev der nedsat en projektgruppe, da 'bevægelse' kunne kobles til mange af de mål og dagsordner, som forvaltningerne allerede arbejdede hen i mod.

Tilgang og indsats

Politikerne afsatte 4 mio. kr. over en treårig periode (2021-2023) til arbejdet, og forvaltningen gik i gang med at undersøge, hvad andre kommuner havde gjort. Hurtigt stod det klart, at indsatsen ikke kun skulle handle om skolen, men også om dagtilbud og i virkeligheden om hele børnelivet fra 0 år og opefter. Pointen var, at gode bevægelsesvaner skal grundlægges så tidligt som muligt. Det blev en kongstanke, at bevægelse ikke skulle opleves som en ekstraopgave, der blev pålagt de kommunale medarbejdere i skoler og institutioner. I stedet skulle det opleves som et naturligt og selvfølgelig greb, der ville skabe mere værdi og kvalitet i børnenes hverdage i form af bedre trivsel, øget koncentration og stærkere fællesskaber.

Samtidig skulle det være frivilligt for daginstitutionerne og skolerne at deltage, hvilket betød, at det var helt afgørende, at lærere, pædagoger og dagplejere fandt indsatsen meningsfuld og brugbar.

Gennem forløb, seminarer og lokale undersøgelser blev det tydeligt, hvilke strukturer, indsatser og handlinger der var behov for, hvis alle børn og unge skulle møde bevægelse som en naturlig og meningsfuld del af hverdagen.

Fra begyndelsen prioriterede forvaltningen et grundigt forarbejde. Ved hjælp af spørgeskemaer, mange forskellige interviews og analyser af nationale tal skabte de i 2021 en omfattende baseline, som blev udgangspunkt for at udvikle en bevægelsesramme i samarbejde med Dansk Skoleidræt. Den fungerer som en strategisk ramme, der sikrer et fælles sprog og en fælles retning for arbejdet med bevægelse i hele kommunen.

Efter projektudløbet er der blevet arbejdet med at forankre og drifte alle de gode initiativer, der blev igangsat under projektindsatsen.

Resultater og effekter

Selvom indsatsen stadig er forholdsvis ny, oplever kommunen allerede tydelige tegn på kulturændringen.

”Jeg synes faktisk, man kan se ude i daginstitutionerne og på skolerne, at der er sket en forandring hos rigtig mange medarbejdere i forhold til, hvordan man arbejder med bevægelse i hverdagen” kommer det fra Anne Håkan-Donaldson, der er faglig konsulent i idræt og bevægelse.

Projektgruppen understreger, at succes på den lange bane afhænger af, om de enkelte institutioner selv formår at fastholde forandringerne: ”Vi lykkes, hvis de selv fastholder de gode forandringer, uden at vi skal følge op hele tiden. Hvis vi har gjort vores opgave godt nok, så er der skabt en ny kultur,” afrunder Anne Håkan-Donaldson.

Data som redskab

Projektgruppen har fra starten lagt stort vægt på arbejdet med data, også selv om politikerne i starten syntes, at det var lidt for akademisk og i stedet efterspurgte synlige indsatser og hurtige resultater.

”Der er noget strategisk vigtigt i at gå ud og lave det her systematiske forarbejde, og man skal virkelig ikke underkende, hvad det betyder, at man får den der kontakt med folk,” fortæller Anne Håkan-Donaldson.

Det grundige forarbejde betød, at medarbejdere fra forvaltningen mødtes med aktører som ledere af daginstitutioner, dagplejere, pædagoger og børn, og det gav dem en dybere forståelse for kulturen og hverdagen i institutionerne. Og omvendt fik aktørerne også ejerskabsfølelse for projektet, fordi de blev inviteret ind og blev en del af det.

Data blev dermed ikke kun et afsæt for de konkrete indsatser, men også en del af arbejdet med at opbygge relationer. Forvaltningen kom tættere på praksis, og lærere, pædagoger og dagplejere oplevede, at deres stemme blev hørt. Resultatet var en fælles forståelse, der gjorde indsatserne mere præcise, målrettede og velkomne.

Læring og erfaringer

En af de vigtigste erfaringer er den helt særlige værdi, der opstod, ved at kommunen selv stod for at indsamle data. Det gav bedre relationer til dagtilbud, skoler og dagplejere, og medarbejderne i forvaltningen fik en viden, som de normalt ikke ville have fået, hvis opgaven blev løst af f.eks. et konsulenthus.

”Når man sidder med et projekt på den her måde, så får man et helt andet kendskab til det område, man skal intervenere på, når man selv har været ude og indsamle viden og gennemføre interviews. Projektet bliver bare mere sammenhængende.” fortæller Pernille Vibe Hansen, der er chefkonsulent i Folkesundhed i kommunen.

Denne tilgang gjorde det samtidig sværere for institutionerne at sige nej eller ignorere de nye tilbud om kompetenceløft, som forvaltningen kom med. Når forvaltningen vendte tilbage med lige præcis det, som institutionerne selv havde efterspurgt, så var der en helt anden forpligtigelse til at deltage.

Som en del af projektet måtte projektgruppen begynde med noget helt grundlæggende – nemlig at kigge på, hvordan eksempelvis sundhedsplejerskerne registrerede igangsatte indsatser målrettet børns motorik, da dette udgjorde et helt konkret, datamæssigt fundament i indsatsen. Gennemgangen gjorde det meget tydeligt, at sundhedsplejerskerne arbejdede på forskellige måder og registrerede indsatser og observationer forskellige steder og på forskellige måder.

Der manglede ganske enkelt en fælles retning og en ensartet kvalitet i arbejdet. Gennem interviews og dialoger fik projektgruppen indblik i, hvilke dele af arbejdet de fagprofessionelle oplevede som mest udfordrende, og hvor behovet for støtte, opkvalificering og ensretning var størst. På den baggrund blev der igangsat en række kompetenceløft af de fagprofessionelle, samtidig med at deres interne samarbejde blev styrket på tværs. På den måde blev hele kvaliteten i projektet løftet, ved at de implicerede parter satte sig sammen og havde en dialog om, dels hvordan de udførte arbejdet, men også hvordan de registrerede de forskellige ting og observationer i deres journalsystem nowaX.

Fremtidsperspektiv

Forvaltningen håber at kunne gennemføre en ny baseline eller selv lave en formel evaluering af projektet, så de kan se, om den oplevede kulturændring også kan aflæses her.

”Jeg ser en værdi i, at vi kan evaluere internt, for jeg føler, at respondenterne fortæller mig mere, også om de negative og trælse og fejlslagne elementer, alene fordi jeg har et godt forhold til dem,” fortæller Pernille Vibe Hansen.

Hun er dog bevidst om den udfordring, der kan ligge i selv at gennemføre en evaluering og opsamling på egne projekter, fremfor at lade uvildige gøre det. Ofte har forvaltningen primært kontakt med de skoler og institutioner, der deltager i projektet og er dedikerede i forhold til det, hvilket betyder, at det er dem, der høres, og det medfører en vis bias i konklusionerne.

FRA FRAFALD TIL FASTHOLDELSE I FORENINGERNE: VIBORG KOMMUNE JUSTEREDE INDSATSEN MED DATA



Fra frafald til fastholdelse i foreningerne: Viborg Kommune justerede indsatsen med data

I Viborg Kommune er projektet 'Foreningsklar – motion og lokale fællesskaber' gået fra at være et midlertidigt forsøg til en fast del af hverdagen. Projektet hjælper voksne borgere i en sårbar livssituation ind i foreningslivet gennem systematisk brug af data, løbende justeringer og en agil tilgang, og det viser, hvordan viden og erfaring kan omsættes til varige løsninger, også når ambitionerne må justeres undervejs.

Baggrund og udfordring

Viborg Kommune har tidligere arbejdet med fysisk træning for voksne borgere i en svær eller sårbar livssituation, men indsatsen var fragmenteret og uden en samlet, tværgående organisering af sårbare borgeres fritidsliv. Der manglede både overblik, fælles struktur og viden om, hvad der reelt virkede for de forskellige målgrupper, som kommunen ønskede at hjælpe til et sundere liv.

Da Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering i 2019 åbnede for puljemidler, greb Viborg Kommune, DGI Midtjylland, Viborg Idrætsråd og forskellige, lokale idrætsforeninger muligheden for at samle indsatsen i et mere systematisk projekt. Ambitionen var at bruge foreningslivet som løftestang for sundhed, trivsel og – på sigt – borgernes tilknytning til arbejdsmarkedet.

En vigtig del af projektet var også, at det skulle hjælpe kommunen med at afdække, hvilke forskellige løsninger der virkede bedst i den komplekse målgruppe, da én løsning ikke ville passe til alle.

Mål og ambitioner

Foreningsklar blev afviklet i perioden september 2020 til juni 2023. Det overordnede mål var at styrke borgernes fysiske, mentale og sociale sundhed ved at deltage i aktiviteter i foreningslivet. For nogle borgere var ambitionen også at fastholde dem på arbejdsmarkedet ved at øge deres trivsel og give dem bedre struktur i hverdagen.

Samtidig havde projektet en tydelig ambition om at gå i dybden og skabe noget brugbar viden om, hvad der virker for forskellige grupper af voksne borgere i udsatte positioner, og hvordan foreningerne bedst kan understøtte den inklusion og fastholdelse, projektet lagde op til.

Tilgang og indsats

Projektet arbejdede med tre forskellige målgrupper: Borgere fra rehabiliteringsforløb i Sundhedscenteret, ledige eller sygemeldte borgere fra jobcenteret samt borgere, der var i risiko for at blive sygemeldt. Fælles for dem var, at de ikke levede op til WHO's anbefalinger for fysisk aktivitet, ikke var aktive i foreningslivet i forvejen og havde motivation for at deltage.

Til at begynde med fik borgerne tilbudt en afklarende samtale med fokus på motivation, barrierer og match til det rette foreningstilbud. Herefter blev der aftalt prøvegange i foreningen og fulgt op efter 3, 6 og 12 måneder. Indsatsen var bevidst håndholdt, fordi målgruppen ofte havde brug for mere end blot en henvisning.

Projektet viste hurtigt, at nogle i målgruppen ikke var klar. Ud af cirka 400 henviste borgere mødte omkring 100 ikke op til den første, afklarende samtale med kommunens ansatte. Det gjorde kommunen nysgerrig: Hvad er det, der gør, at nogle borgere ikke møder op? Hvorfor falder nogle fra efter første gang? Hvorfor falder nogle fra efter 3 og 6 måneder? Hvem holder fast i et helt år? Hvem har brug for økonomisk støtte, og hvem har brug for personlig opbakning?

For at kunne handle på disse spørgsmål udviklede kommunen et system, der blev brugt til at registrere årsagerne til frafald.

”Vi oplevede en gensidig frustration: Vi ville gerne hjælpe deltagerne videre, og foreningerne blev skuffede, når aftaler faldt til jorden, selvom de stod klar til at tage imod dem på holdene. Derfor blev vi nødt til at udvikle et system, hvor vi kunne registrere og synliggøre årsagerne til frafald. På den måde blev det et objektivi grundlag, vi kunne lære af, så vi løbende kunne justere projektet og forstå, hvad der lå bag afbuddene.” fortæller Dennis Krogsdal Laursen, sundheds- og forebyggelseskonsulent.

Resultater og effekter

Projektet var oprindeligt støttet af Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering med et ønske om at undersøge, om borgerne på sigt ville bevæge sig mod job eller uddannelse som følge af foreningsaktivitet. Undervejs blev det tydeligt, at vejen for mange borgere var meget længere end antaget. At møde op i en frivillig forening én gang om ugen var for de fleste borgere i målgruppen i sig selv en stor sejr, men ikke nødvendigvis et skridt direkte mod arbejdsmarkedet.

Selvom der ikke var midler til en ekstern evaluering, valgte kommunen selv at løfte den opgave. Deltagerne blev blandt andet baselinemålt med WHO's trivselsindeks, og målingen blev gentaget et år efter den første kontakt. Selvom frafaldet var stort, viste målingerne, at de borgere, der holdt fast og deltog ude i foreningerne i de 12 måneder, målingen løb over, oplevede en øget trivsel, glæde og sundhed i deres liv generelt, selv om mange andre elementer i borgernes liv selvfølgelig også spillede ind på disse målinger.

Samtidig viste evalueringen også, at der dukkede nogle uventede effekter op, som eksempelvis at nogle borgere begyndte at spise sundere, selvom det aldrig havde været et eksPLICIT mål. Foreningsklar viste sig dermed at fungere som et lille, men vigtigt skub i en mere positiv retning.

Data som redskab

Data og viden var en integreret del af projektets fleksible tilgang. Kommunen fulgte løbende med i, hvordan indsatsen fungerede, og brugte både kvantitative registreringer og kvalitative tilbagemeldinger fra foreninger, beskæftigelsesfaglige medarbejdere og jobkonsulenter til at justere undervejs.

Indsigterne førte blandt andet til, at kommunen og foreningerne udviklede særlige tilpassede tilbud så som varmtvandshold for kvinder med anden etnisk baggrund end dansk, fleksible badmintonhold for nybegyndere og kombinerede indsatser, hvor kommunale medarbejdere deltog sammen med foreningernes instruktører for at sikre tryghed, inklusion og tilbyde følgeskab, da kommunen så, at nogle deltagere i projektet havde svært ved selv at starte.

Data fra projektet viste også tydeligt, hvilke borgere der faldt fra, når støtten til at betale kontingent ophørte efter seks måneder. Den viden blev afgørende for at gøre den faste kontingentstøtte til et permanent tilbud målrettet de borgere, der havde størst behov.

I ét tilfælde førte dialogen til, at en forening helt konkret gjorde det muligt at betale kontingent hvert kvartal i stedet for årligt, fordi det var mere overkommeligt for økonomisk sårbare borgere, og siden blev den model udbredt til alle medlemmer.

Samtidig blev data brugt aktivt i dialogen med foreningerne. Kommunen kunne vise, hvor der rent geografisk faktisk var henviste borgere – og hvor der ikke var – og dermed blev forventningerne afstemt med realiteterne. Det var vigtigt, for Dennis Krogsdal Laursen oplevede, at foreningerne var klar og engagerede og motiverede for at tage imod de sårbare borgere, men hvis der ikke var nogen i området, kunne de vente længe.

Læring og erfaringer

En central erfaring fra Foreningsklar er, at indsatsen må starte meget håndholdt og meget nær på borgerne. Nogle borgere har brug for støtte til eksempelvis at møde op, have den rette påklædning og føle sig socialt trygge.

Over tid kan projektets borgernære opgaver i højere grad løses i samarbejde med foreningerne, men det forudsætter en tæt dialog og klar forventningsafstemning. Foreningerne er drevet af frivillige, og deres kapacitet og parathed til at tage imod nye målgrupper varierer betydeligt. Nogle foreninger tilbyder f.eks. at ringe borgeren op eller sende en SMS inden opstart, mens andre primært stiller rammerne til rådighed og forventer, at borgeren selv – eller en kommunal medarbejder – hjælper med den første introduktion. Derfor handler det ikke om at uddelegere opgaver, men om at finde den rette støtte og opgavefordeling i hvert enkelt samarbejde.

Samtidig gør en systematisk dataregistrering det muligt løbende at identificere mønstre i, hvad der virker, og hvor der opstår barrierer. Det kræver vilje til at justere både indsatser og de typer data, der indsamles. Ifølge Dennis Krogsdal Laursen er det afgørende, at projektet ikke bindes af for snævre rammer fra starten, da det kan begrænse muligheden for at tilpasse og forbedre indsatsen undervejs.

At projektet er gået fra forsøg til drift, skyldes ifølge Dennis Krogsdal Laursen især vedholdenhed, et godt og velfunderet samarbejde på tværs af foreninger, direktørområder i kommunen, DGI Midtjylland og Viborg Idrætsråd samt evnen til at dokumentere en effekt. Ved at kunne vise, hvordan indsatsen er blevet justeret undervejs, og hvilke målgrupper der reelt har gavn af støtten, har kommunen brugt projektperioden til at udvikle et mere præcist og effektivt system, som nu er sat i drift og også inkluderer støtte til at betale kontingent.

Samtidig har projektet skabt en vigtig erkendelse af, at timing er afgørende. Borgere skal først henvises til foreningslivet, når de er klar. Hvis andre problemer eller udfordringer fylder for meget i borgerens liv, risikerer indsatsen at blive spild af både borgerens og andres ressourcer. Timing og kendskab er derfor fuldstændigt altafgørende, og derfor er det en god idé, at borgeren selv tager kontakt til en samtalemedarbejder.

Fremtidsperspektiv

Foreningsklar er i dag så veletableret, at nogle foreninger selv henvender sig med nyopstartede, inkluderende tilbud, eller fordi de ønsker sparring på deres tilbud, så de favner andre målgrupper. Ligeledes henviser kommunale enheder borgere uden, at alt skal initieres fra centralt hold. Med et mere systematisk grundlag for henvisningsformularerne, der benyttes til at vejlede borgere til de rette aktivitetsmatch, samt evalueringer efter seks måneders aktivitet, kan indsatsen målrettes endnu bedre, og ressourcerne bruges dér, hvor sandsynligheden for succes er størst.

Selvom indsatsen primært er målrettet voksne, er der også opstået samarbejder med Børn og Unge-området. Her undersøger kommunen, hvordan hele familier kan tænkes ind i fritidslivet, selvom det går på tværs af forvaltninger. Ifølge Dennis Krogsdal Laursen er det et virkeligt vigtigt skridt, for hvis familierne kan være aktive sammen, opstår der nogle gode synergier, hvor det fremmer hele familiens trivsel.

ET FÆLLES BILLEDE AF FRITIDSLIVET: SÅDAN BRUGER SORØ DATA TIL AT PRIORITERE



Et fælles billede af fritidslivet: Sådan bruger Sorø data til at prioritere

Sorø Kommunes årlige Idrætsanalyse samler central viden om borgernes idræts- og fritidsliv og omsætter eksisterende data til et klart, lokalt overblik. Analysen bruges på tværs af politikere, forvaltning og civilsamfund som et fælles grundlag for beslutninger, dialog og prioriteringer.

Casen viser, hvordan en enkel og systematisk tilgang til data kan styrke samarbejdet på tværs af fagområder og gøre kommunen bedre rustet til de tværgående og forebyggende opgaver, som blandt andet den kommende folkesundhedslov lægger op til.

Baggrund for indsatsen

Der findes i dag store mængder data om idræt, bevægelse og fritidsliv, men for kommunerne kan det være vanskeligt at finde netop den viden, der er relevant lokalt og kan omsættes til praksis. Sorø Kommune har valgt at løse den udfordring ved hvert år at samle og systematisere de vigtigste nationale og kommunale data i én samlet idrætsanalyse.

Analysen fungerer som en situationsrapport, der giver et klart billede af status og udvikling i det lokale idræts- og fritidsliv og dermed et direkte anvendeligt grundlag for kommunens arbejde. Idrætsanalysen anvendes i tre centrale sammenhænge.

- For det første klæder den det politiske niveau på med et koncentreret vidensgrundlag.
- For det andet fungerer den som et værktøj til dialog på møder mellem kommunen og forningerne og aktører i civilsamfundet.
- For det tredje fungerer analysen som et praktisk arbejdsredskab internt i kommunen.

Den udgør et fælles vidensgrundlag, som forskellige fagområder kan bruge i koordineringen af deres indsatser, og så er den et udgangspunkt i de forklaringer og begrundelser, der følger med de beslutninger, der træffes på tværs af forvaltningen.

Det er Sebastian Bruun Søndergaard, idrætskonsulent og faglig koordinator på kultur- og fritidsområdet, der har ansvaret for at udvælge de pointer og indsigter, der hvert år indgår i idrætsanalysen, baseret på en faglig prioritering.

Mål og ambitioner

Formålet med idrætsanalysen er at skabe et stabilt, fælles fundament for den strategiske udvikling af idræts- og fritidsområdet i Sorø Kommune. Analysen skal ikke blot give en status, men også være et fagligt afsæt for at prioritere, målrette og kvalificere indsatser.

Målet er, at alle aktører, uanset om det er politikere, forvaltning eller civilsamfund, arbejder ud fra den samme viden om tendenser, behov og lokale forskelle, så de dermed får et fælles afsæt for at træffe beslutninger og udvikle området i en mere koordineret retning.

For politikerne betyder det, at de kan basere deres prioriteringer på et samlet og gennemsigtigt vidensgrundlag. For forvaltningen betyder det et tydeligere mandat til at arbejde strategisk og langsigtet, fordi arbejdet hele tiden kan knyttes tilbage til dokumenterede behov og udviklinger.

På den måde bliver idrætsanalysen et centralt styrings- og dialogredskab, der sikrer sammenhæng og retning i indsatserne på idræts- og fritidsområdet – både internt og på tværs af fagområder.

Tilgang og indsats

Sebastian Bruun Søndergaard samler data og resultater fra en række nationale og kommunale kilder, herunder Sundhedsprofilen, Centralt Forenings Register (CFR), Danmark i Bevægelse, Danskernes motions- og sportsvaner samt kommunens egne administrative data om foreninger og fritidstilbud.

Når det er muligt, opdeler han data med udgangspunkt i kommunens skoledistrikter. Det giver et mere nuanceret billede af de lokale forskelle og udviklinger inden for kommunegrænsen, da det netop er inden for disse, at kommunalpolitikere har mulighed for at prioritere og handle.

Arbejdet kræver ikke avancerede statistiske kompetencer, men derimod evnen til at læse og forstå rapporter, forstå deres metodiske begrænsninger og formidle viden klart og præcist både skriftligt og mundtligt. Idrætsanalysen har været udgivet siden 2019 og følger en genkendelig struktur, som også gør det muligt at følge udviklingen over tid.

Analysen offentliggøres typisk i starten af sommeren, når der kommer nye tal fra CFR, og gerne inden de kommunale budgetforhandlinger går i gang. På den måde kan den fungere som et aktuelt og relevant vidensgrundlag i de politiske drøftelser.

Resultater og effekter

Idrætsanalysen bruges aktivt som afsæt for både nye initiativer og justeringer af eksisterende indsatser i Sorø Kommune.

For eksempel gjorde idrætsanalysen politikerne opmærksomme på, at natur og grønne områder er en utroligt populær arena blandt borgerne, når de skal være fysisk aktive. På den baggrund har kommunen arbejdet målrettet med at gøre naturen mere tilgængelig og motionsvenlig, både gennem anlæg og ved at give støtte til udendørs gå- og løbehold, der samler borgere om fælles aktiviteter i det fri.

Analysen har også givet indsigt i forskelle i idrætsdeltagelse mellem kommunens forskellige skoledistrikter. Det har gjort det muligt at målrette indsatser som brobygning og kommunal støtte til foreninger dér, hvor behovet er størst.

Derudover har idrætsanalysen skærpet opmærksomheden på pigers frafald fra foreningsidrætten i teenageårene. På den baggrund har kommunen lavet forskellige tiltag i samarbejde med foreningerne for at fastholde pigerne i idrætslivet.

”Idrætsanalysen er kort sagt et arbejdsredskab for os i administrationen, for vi har brug for noget håndfast og konkret at bygge vores indsatser og vores arbejde op på,” siger Sebastian Bruun Søndergaard.

Data som redskab

Med idrætsanalysen i hånden bliver Kultur- og Fritidsforvaltningen i stigende grad inviteret til at deltage i tværfaglige indsatser med andre fagområder, som for eksempel sundhedsområdet. Her fungerer analysen som et fælles referencepunkt, der tydeliggør fritidslivets rolle og potentiale i arbejdet med forebyggelse og trivsel.

”Det giver kort sagt noget legitimitet og viser, hvilken betydning og potentialer der ligger i fritidslivet. Det kan betyde, at de andre forvaltninger er mere villige til at indgå tværfaglige samarbejder og til at afsætte ressourcer til fælles projekter,” fortæller Sebastian Bruun Søndergaard.

Forvaltningen kan desuden hurtigere tilpasse sine indsatser, når der opstår nye behov. Idrætsanalysen giver den nødvendige viden i forhold til at handle inden for de rammer, der allerede er besluttet, så alting ikke behøver at blive sendt videre til politisk behandling.

Endelig spiller idrætsanalysen en central rolle i dialogen med idrætsforeningerne. Den giver et fælles udgangspunkt for at tale om udvikling, prioriteringer og udfordringer.

”Det gør det muligt for os i kommunen at fortælle og eksemplificere, hvorfor vi gør, som vi gør, hvorfor vi sætter fokus på nogle ting frem for nogle andre, og hvorfor vi måske ser anderledes på konkrete udfordringer, end civilsamfundet gør,” fortæller Sebastian Bruun Søndergaard.

Selvom samarbejdet i forvejen er tæt, er analysen med til at professionalisere dialogen. Den fungerer som et ’fælles tredje’, som parterne kan læne sig op ad, også når der skal træffes svære eller upopulære beslutninger. Dermed flyttes samtalerne væk fra personlige interesser og over mod en mere fælles, vidensbaseret forståelse af, hvordan idræts- og fritidslivet i Sorø Kommune bedst kan udvikles.

Læring og erfaringer

En af de vigtigste erfaringer fra arbejdet med idrætsanalysen er, at systematisk vidensarbejde kræver tid – især i opstartsfasen. At samle, sortere og formidle relevante data på en måde, der både er brugbar og overskuelig, har været den største udfordring.

I dag, hvor der er udviklet en fast skabelon, er opgaven dog blevet langt mere håndterbar. Der skal dog være en grundlæggende forståelse af, at den tid, der bruges på vidensopbygning, ikke er et ekstra lag oven på driften, men en nødvendig forudsætning for at kunne lave en kvalificeret drift.

Som Sebastian Bruun Søndergaard formulerer det: ”Det vigtigste er at få forventningsafstemt med sin leder, at det er værd at bruge tid på, samt at få forklaret det politiske niveau, at det er vigtigt, at de også ved noget om den aktuelle situation i kommunens idræts- og fritidslandskab.” Hen over året indsamler Sebastian Bruun Søndergaard løbende relevante rapporter og undersøgelser i en mappe, så materialet allerede ligger klar, når idrætsanalysen skal udarbejdes. Den konsistente opbygning betyder samtidig, at der er mindre behov for at skulle ’starte forfra’ hvert år. Efterhånden kan han bare taste de nye data ind i de skabeloner, han allerede har sat op, hvilket frigiver mere tid til fortolkning og formidling af udviklinger og tendenser.

Kontinuiteten er således afgørende. Jo mere ensartet analysen er fra år til år, desto større værdi får den både som styringsredskab og som grundlag for dialog. Den genkendelige struktur gør det lettere at følge udviklingen over tid, og kontinuiteten betyder, at analysen efterhånden har opnået status som et vigtigt, fast og tilbagevendende vidensindslag.

Fremtidsperspektiver

Sebastian Bruun Søndergaard ser et voksende potentiale i idrætsanalysen i takt med, at den kommende folkesundhedslov bliver mere og mere aktuel. Idrætsanalysen er nemlig med til at skabe forudsætninger for at løse sundhedsfremmende og forebyggende opgaver mere tværgående, hvilket blandt andet er det, lovgiverne lægger op til.

Med analysens klare fokus på trivsel, deltagelse og lokale forskelle bliver den et oplagt redskab, når kommunen skal målrette forebyggende indsatser og dokumentere fritidslivets betydning for folkesundheden. Samtidig ønsker Sebastian Bruun Søndergaard at bruge analysen endnu mere aktivt som afsæt for dialoger og udviklingsspor, så den ikke kun giver status, men også sætter retning for arbejdet på tværs af forvaltninger og i samarbejde med civilsamfundet.

**FRA BEHANDLING TIL
FÆLLESSKAB: AARHUS KOMMUNE
BYGGER EN KÆDE HELE VEJEN TIL
FORENINGSLIVET**



Fra behandling til fællesskab: Aarhus Kommune bygger en kæde hele vejen til foreningslivet

Aarhus Kommune arbejder målrettet på at få flere voksne ind i foreningslivet – også dem, der ikke selv finder vej. Det sker gennem en række kommunale indsatser, som er tænkt sammen, så de ligger i forlængelse af hinanden.

Casen viser, hvordan data og systematisk viden bruges til at skabe overblik og sammenhæng i kæden af indsatser, så hvert led understøtter de andre, og arbejdet trækker i samme retning.

Baggrund og udfordring

Aarhus Kommune har gennem flere år haft en ambition om at styrke borgernes aktive og sociale liv – særligt blandt seniorer og andre voksne i sårbare eller udsatte livssituationer. Indsatserne var dog tidligere præget af at være spredte og rettet mod hver deres afgrænsede problemstilling. Borgerne skulle selv finde vej mellem tilbuddene, og samarbejdet på tværs af enheder var ikke altid samlet eller koordineret.

Efter en konference om Aktiv Aldring i 2024 ændrede dette billede sig. Her præsenterede forskere [flere sammenhængende og vidensbaserede forslag til](#), hvordan kommuner kan hjælpe flere borgere ind i et aktivt liv, og en af hovedpointerne var behovet for netop sammenhæng, så borgerne ikke tabes mellem forskellige forvaltninger, logikker eller indgange.

Det blev startskuddet til et systematisk arbejde i Aarhus Kommune: Medarbejdere gennemgik forskernes forslag og vurderede, hvad kommunen allerede gjorde, og hvor der manglede noget. Et samlet oplæg blev præsenteret for direktionen, som hurtigt kunne prioritere midlerne, fordi indstillingen gav mening og hvilede på et solidt vidensgrundlag. Dermed fik kommunen skabt en mere samlet og sammenhængende indsats, der kunne støtte flere voksne og ældre i at leve et aktivt liv.

Ifølge Anette Søbye Philipsen, specialkonsulent i Staben til Sundhed og Omsorg, hænger dette tæt sammen med et generelt skifte i kommunens tilgang til sundhed. Hun beskriver, hvordan man i de seneste år har fået et større fokus på borgernes sundhed som noget langsigtet og helhedsorienteret, hvor det også handler om at fastholde gode vaner og aktive fællesskaber.

”Tidligere var fysisk aktivitet ofte koblet til noget midlertidigt i en kommunal kontekst: Du fejler noget, du træner og får det fikset, og så er du videre. Men vi har arbejdet meget med at få hele det kommunale system til at se værdien i det, der kommer bagefter. At holde fast i den sundhed eller det momentum, som borgerne har opnået, og hjælpe dem videre ud i en forening, hvor de kan fortsætte de gode takter, fordi gode holdkammerater venter på dem hver uge. Hvor der er en tredje halvleg, og hvor der er et sundt fællesskab, de kan indgå i.”

I praksis betyder det, at kommunen håber at kunne sende borgerne videre ud i de sunde fællesskaber på en ’envejsbillet’, så de ikke vender tilbage til sundhedssystemet med problemer, der kunne være forebygget. Indsatsen er forankret i Sundhed og Forebyggelse, hvor de samarbejder med borgerne om sundhedsfremme, forebyggelse og rehabilitering. Her er foreningsbrobyggere nøglepersoner.

Mål og ambitioner

Aarhus Kommunes ambition har været at skabe en sammenhængende kæde af indsatser, der fungerer som et transportbånd: En tydelig og støttende vej, der fører borgerne fra sundhedsvæsenet eller kommunale behandlingstilbud og videre ud i fællesskaber, hvor de kan fastholde et aktivt og socialt liv. Målet er, at ingen falder mellem tilbud eller mister grebet om de gode vaner, fordi der mangler støtte i et enkelt led.

Samtidig har det været afgørende, at denne kæde ikke kun fungerer i teorien, men også opleves som meningsfuld af både borgere, medarbejdere og foreninger. Derfor har Aarhus Kommune løbende brugt kvalitative erfaringer og tilbagemeldinger til at justere og finjustere indsatserne, så transportbåndet ikke bare hænger sammen, men opleves som en reel hjælp hele vejen.

Tilgang og indsats

Med udgangspunkt i en 11-punktsplan valgte Aarhus Kommune at tænke hele borgerens rejse igennem fra den første kontakt med sundhedssystemet til en stabil plads i foreningslivet. Målet var klart: Indsatserne skulle hænge sammen og støtte hinanden i stedet for at stå som enkeltstående forsøg.

Erfaringerne viste nemlig, at frafald sjældent handler om manglende motivation hos borgerne, men om de barrierer, der opstår undervejs: Usikkerheden ved at møde op første gang, følelsen af ikke at passe ind eller bekymringen for, om man har råd til kontingentet.

Derfor etablerede kommunen en sammenhængende kæde af indsatser bygget op af flere elementer, der hver især fjerner konkrete barrierer og på den måde tilsammen øger sandsynligheden for, at borgeren kommer til at leve et aktivt liv:

- Kommunen støtter og rådgiver foreninger om at udvikle tilbud, som er nemme at komme i gang med og kan rumme sårbare og foreningsuvante voksne.
- Kommunen støtter foreninger i udsatte områder med kommunalt ansatte foreningsudviklere, der kan hjælpe med at skabe relevante tilbud tæt på borgernes hverdag.
- Borgere, der er tilknyttet et trænings- eller sundhedstilbud og derudover er økonomisk trængte, får mulighed for at deltage gennem en ordning med aktivitetspas, hvor de kan få støtte til at betale kontingent. Ordningen er bygget på samme system som fritidspas set til børn og unge.
- Kommunens ansatte foreningsbrobyggere hjælper borgerne i overgangen fra sundhedsforløb til foreningsfællesskab, mens frivillige brobyggere under organisationen 'Social Sundhed' står for at følge borgerne til og fra foreningsaktiviteter eller aftaler med sundhedsvæsenet.
- Kommunen hjælper med at afvikle særligt hensyntagende træning i foreningerne under navnet 'Tryk-træning'. Formålet er at sikre, at borgere med fysiske skavanker også kan deltage i og føler sig trygge ved foreningstræningen. 'Tryk-træningen' varetages af fysioterapeuter, som hjælper med at tilpasse eller tilrettelægge træningen inden for foreningernes rammer.
- Kommunale medarbejdere uddannes til at spotte og støtte borgerne i processen med at blive aktive i foreningslivet. I dag kan omkring 400 medarbejdere udstede aktivitetspas til økonomisk trængte borgere, som de er i kontakt med.

Selvom mange af indsatserne bæres af menneskelige hænder, understreger Aarhus Kommune, at man ikke må undervurdere betydningen af de systemer, der ligger bag. De har været afgørende for, at arbejdet kunne lykkes.

Et godt eksempel er aktivitetspasset til voksne, som bygger på den samme model som fritidspas- set til børn og unge. Fordi betalings- og registreringssystemerne allerede fandtes i de folkeoply- sende foreninger, kunne ordningen hurtigt komme i drift.

Resultater og effekter

Det overordnede mål med indsatsen er at gøre foreningslivet mere tilgængeligt for voksne, som ikke af sig selv finder vej ind i foreningerne. Ud over de mange håndholdte tiltag viser kommu- nens evalueringer, at aktivitetspasset, i samspil med foreningsbrobygning, er et af de mest effek- tive greb.

Evalueringerne viser, at selvom mange borgere benytter tilbuddene og aktivitetspasset, er der fortsat behov for at justere indsatserne og følge op de steder, hvor borgerne falder fra.

Data som redskab

Data spiller en central rolle i at holde overblik over den samlede kæde af indsatser. Christina Fru- ergaard, motionskoordinator i Aarhus Kommune, forklarer, at monitoreringen af, hvor mange aktivitetspas der bliver udstedt og indløst, er helt afgørende for, at kommunen kan se, om hele kæden fungerer:

"Hvis benyttelsen af aktivitetspas falder i et lokalområde, så er spørgsmålet, hvor i kæden det sker. Mangler der foreningstilbud? Er foreningsbrobyggerne pressede? Eller er der brug for mere foreningsudvikling?"

Når kommunen kobler data fra aktivitetspasset med overordnede oplysninger om borgerne, får de et tydeligt billede af, hvordan borgerne bevæger sig gennem indsatsen, og hvor der opstår udfordringer eller flaskehalse.

De årlige evalueringer bruges aktivt til at justere indsatsen og målrette puljer og ressourcer. Blandt andet har analyserne gjort det tydeligt, hvor vigtigt det er at have brobyggere mellem kommunen og foreningen, hvilket har ført til, at kommunen er gået fra at have to til at have fem fastansatte brobyggere.

Læring og erfaringer

Selvom Aarhus er en stor kommune, peger både Anette Søbye Philipsen og Christina Fruergaard på, at modellen kan skaleres ned:

”Frem for at have fem foreningsbrobyggere og fire foreningsudviklere kunne man måske nøjes med en af hver. Måske vil nogle ting også blive lettere, hvis relationerne er tættere, og flere kender hinanden. Vi har jo 1.000 folkeoplysende foreninger her i Aarhus Kommune, og vi kan ikke have en relation til dem alle sammen,” siger Christina Fruergaard.

Hvis de skal fremhæve én indsats som særligt vigtig, peger de på foreningsbrobygningen. Mange foreninger er klar til at inkludere nye medlemmer, men borgerne har ofte brug for støtte til at tage det første skridt.

Samtidig fremhæver de betydningen af niche-aktiviteter.

”Niche-idræt og niche-aktiviteter er gode i den her sammenhæng. De kan virkelig noget for de borgere, der kommer og er nye i foreningsverdenen. Der er bevægelsesaktiviteter for alle, og her er det vigtigt at have øje for de gode tilbud, der adskiller sig fra det, borgerne måske husker fra idrætsundervisningen i deres folkeskoletid,” siger Anette Søbye Philipsen.

Fremtidsperspektiv

Christina Fruergaard og Anette Søbye Philipsen peger på en grundlæggende udfordring: Investeringerne i de helhedsorienterede indsatser ligger ofte ét sted i kommunen, mens gevinsterne først viser sig senere, og nogle gange i en anden forvaltning eller uden for kommunen i regionernes sundhedsvæsen. Det gør det svært både at dokumentere effekter og at prioritere midler på kort sigt, når besparelserne først kan ses på lang sigt og et andet sted i samfundet.

Derfor efterlyser de bedre rammer for at dele og anvende data på tværs. Med et mere sammenhængende datagrundlag kan kommunen følge borgerne og se, om de tager imod de tilbud og indsatser, der sættes i søen. Bedre data kan også dokumentere, hvor indsatserne virker, og målrette ressourcerne der, hvor de giver størst effekt, også når effekten opstår uden for den enhed, der investerer.

FRA MÅLINGER TIL BEDRE FORLØB: HØRSHOLM KOMMUNE BRUGER EGNE DATA TIL AT LØFTE GENOPTRÆNING



Fra målinger til bedre forløb: Hørsholm Kommune bruger egne data til at løfte genoptræning

Da Hørsholm Kommune tilbød borgere i den kommunale genoptræning at spille motionsfloorball, var resultaterne markante: Deltagerne forbedrede både kondition og styrke på kort tid. Tilbuddet byggede på forskning fra Center for Holdspil og Sundhed og viste gennem konkrete data, hvordan en simpel intervention med træning kan give store forbedringer i sundheden.

Men Hørsholm vil mere end det. I kommunens Sundheds- og Rehabiliteringscenter arbejder Niklas Grundt Hansen som udviklingsterapeut. Sideløbende med dette er han i gang med et ph.d.-projekt, som skal udnytte det store potentiale, der findes i de mange sundhedsdata, kommunen allerede indsamler. Målet er at gøre data til et redskab, der ikke blot gavner den enkelte borger, men også kan løfte kvaliteten af kommunernes samlede sundhedsindsats.

Baggrund og udfordringer

Hørsholm Kommune indsamler enorme mængder data om sundhed. Borgerne bliver testet og målt, når de møder op til genoptræning hos kommunen, for at tilrettelægge den bedste mulige indsats for dem. Men ofte stopper værdien dér. Dataene bruges i praksis mest snævert til for eksempel at udarbejde en genoptræningsplan, men sjældent til at skabe bredere viden eller forskning, hvor resultaterne kan komme mange flere til gode.

Niklas Grundt Hansen forklarer, at der ikke er en kultur for at lave forskning i kommunerne, på trods af, at de genererer tonsvis af data.

"Lige nu er alle dataindsamlinger bare en del af den daglige drift, og de bliver ikke brugt til så meget."

Et særligt problem, som Hørsholm deler med mange andre kommuner, er, at sundhedsdata sjældent følger borgeren på tværs af systemerne. Når en borger for eksempel får genoptræning i kommunen og senere bliver indlagt på hospitalet, starter hospitalet typisk forfra med deres egne tests og målinger. De resultater bliver imidlertid ikke automatisk delt med kommunen, når borgeren igen vender tilbage til kommunens genoptræningstilbud.

Konsekvensen er dobbelt. For det første betyder det, at borgerne ofte skal igennem de samme test og undersøgelser flere gange. Det kræver ressourcer af dem og virker forvirrende, hvilket kan svække tilliden til systemet som helhed.

For det andet ser de sundhedsprofessionelle i kommunen og regionen ikke det samme billede af borgeren. Selv små forskelle i den måde, en test bliver lavet på, kan give markant forskellige resultater. Dermed risikerer man, at den samme borger fremstår som to forskellige patienter afhængigt af, om det er kommunale eller regionale data, man ser på.

Det gør det svært at lave sammenhængende behandlingsforløb, og i værste fald kan det føre til fejlvurderinger og ineffektive indsatser. Udfordringen er altså ikke blot praktisk, men går til kernen af ambitionen om at skabe et helhedsorienteret sundhedsvæsen, hvor data bruges til at understøtte både den enkeltes forløb og de bredere sundhedsstrategier.

Indsatsen og brugen af data

Derfor har Hørsholm valgt en ny vej. Sideløbende med sit arbejde som udviklingsterapeut er Niklas Grundt Hansen ph.d.-studerende på Bispebjerg Hospital. Han fungerer som brobygger mellem forskning og det kommunale Sundheds- og Rehabiliteringscenter og arbejder på at aktivere kommunens mange data, så de kan bruges mere systematisk og på tværs af sektorer.

Hans fokus er især på ældre borgere med hoftefrakturer, tab af muskelmasse (sarkopeni) og osteoporose. Ved at samle og analysere data på tværs af Hørsholm og en række nabokommuner kan han dokumentere, hvordan forskellige træningsinterventioner faktisk virker. Fordelen ved den kommunale genoptræning er, at borgerne bliver målt og testet af fagprofessionelle gennem hele forløbet. Dataene er derfor valide og rummer et stort forskningsmæssigt potentiale.

Samtidig bringer han en unik erfaring ind i forskningen: Som erfaren medarbejder kender han systemet og borgerne til fulde og kan pege på, hvilke løsninger der er realistiske i den kommunale hverdag.

Læring og erfaringer

Hørsholm Kommune har fået positive erfaringer på flere forskellige niveauer. Først og fremmest har de konkrete sundhedsindsatser som motionsfloorball og andre træningsforløb vist, at data kan være et stærkt redskab til at dokumentere og legitimere, at en indsats faktisk virker. Det gør det lettere for kommunen at argumentere for, at et tilbud skal fastholdes eller udvides, fordi effekten kan vises sort på hvidt.

En anden erfaring er, at selve måden data indsamles på, har afgørende betydning for kvaliteten. Uden en standardiseret metode kan testresultaterne give et skævt billede af borgerne, og i nogle tilfælde har forskellige vejledninger til at gennemføre den samme test ført til markante forskelle i udfaldet. Det understreger, at struktur og systematik er afgørende, hvis data skal kunne bruges på tværs af forløb og sektorer.

Organisatorisk har det vist sig som en klar styrke at have en ph.d.-studerende i forvaltningen. Medarbejderen har et vindue ind i den nyeste forskning og fungerer som en brobygger mellem den kommunale drift og de videnskabelige miljøer. Dertil kommer, at medarbejderen kan oversætte kommunale behov og hverdagserfaringer til forskningsspørgsmål, der giver mening i praksis.

Endelig har indsatsen også haft en positiv effekt på kommunens sundhedsmedarbejdere: Det giver energi og mening at vide, at deres daglige målinger bidrager til noget større end blot dokumentation i en enkeltsag.

Fremtidsperspektiver

Hørsholm Kommunes ambition er at skabe en infrastruktur for sundhedsdata, der i højere grad understøtter både borgere, medarbejdere og systemet som helhed. Visionen er, at data skal kunne følge borgeren, uanset om de er på hospitalet eller er i gang med genoptræning hos kommunen.

Samtidig skal data kunne bruges på flere niveauer: Til individuel behandling og genoptræning, til strategisk styring af kommunale indsatser og til forskning, der kan løfte kvaliteten på tværs af landet.

Forvaltningen ser det som en styrke at have forskning tæt på praksis, og ph.d.-modellen kan være en inspiration for andre kommuner, der ønsker at skabe en tættere kobling mellem hverdagens dataindsamling og den viden, der former fremtidens sundhedsvæsen.

FRA PROJEKTER TIL RETNING: ODENSE KOMMUNE BRUGER DATA TIL AT PRIORITERE FORSKNING



Fra projekter til retning: Odense Kommune bruger data til at prioritere forskning

I Odense er kommunen i gang med et markant skifte i forhold til forskning på sundheds- og forebyggelsesområdet. I stedet for primært at deltage i andres forskningsprojekter har kommunen sat sig for at blive en mere aktiv og strategisk forskningsaktør med klare prioriteringer og et stærkt fokus på, hvordan forskning omsættes til konkret værdi for borgerne.

Baggrunden er både ambitiøse sundhedspolitiske mål og en erkendelse af, at kommunens tid, data og ressourcer er eftertragtede blandt forsknings- og vidensinstitutioner. Mange vil gerne samarbejde med kommunen, men uden en klar retning risikerer forskningen at blive fragmenteret og løsrevet fra praksis. Samtidig har Odense Kommune erfaret, at man kan deltage i mange forskningsprojekter og alligevel stå med væsentlige videns- og datahuller i forhold til egne udfordringer.

Derfor arbejder kommunen nu målrettet med at udvikle en forskningsstrategi for sundheds-, omsorgs- og forebyggelsesområdet. Ambitionen er at sikre, at forskning i højere grad understøtter kommunens kerneopgaver og bidrager til målet om flere sunde leveår og mindre ulighed i sundhed.

Baggrund og udfordring

I maj 2025 vedtog Odense Kommune politikken 'Flere sunde leveår'. Målet er, at borgerne i Odense Kommune i 2035 skal have flere sunde leveår end landsgennemsnittet, og at det allerede i 2029 skal være muligt at måle markante forbedringer i blandt andet mental trivsel, fysisk aktivitet, alkoholforbrug, rygning og brug af nikotinprodukter.

For at omsætte politikken til handling blev der nedsat to ekspertudvalg. Det første ekspertudvalg havde til opgave at pege på, hvilke indsatser Odense Kommune bør prioritere for at styrke sundheden og forebygge sygdom med afsæt i eksisterende viden. Disse anbefalinger blev opdelt i to spor.

Det ene spor omfatter indsatser med veldokumenteret effekt, hvor kommunen bør handle nu, herunder at arbejde for en tobaks- og nikotinfri kommune, at skabe en sundere alkoholkultur gennem en skærpet alkoholpolitik og alderskontrol og at arbejde for et mere aktivt arbejdsliv, hvor kommunen går forrest med målrettede indsatser for udsatte faggrupper.

Det andet spor retter sig mod kendte udfordringer, men hvor løsningerne kræver yderligere læring og udvikling. Det handler for eksempel om at udvikle byer, der indbyder til bevægelse, sundhedsindsatser i lokalsamfund og trivsel blandt børn, unge og ældre.

Det andet ekspertudvalg havde til opgave at give anbefalinger til, hvordan Odense Kommune kan blive en foregangskommune i arbejdet med at skabe og anvende ny viden på sundheds-, omsorgs- og forebyggelsesområdet. På baggrund af disse anbefalinger arbejder forvaltningen i dag med at udvikle en egentlig forskningsstrategi for sundheds-, omsorgs- og forebyggelsesområdet, hvor forskning tænkes ind som en integreret del af kommunens udviklingsarbejde.

Mål og ambitioner

Odense Kommune har ingen formel pligt til at forske, men de har et ansvar for at anvende ressourcerne så effektivt som muligt. Her kan forskning være et redskab til at kvalificere beslutninger, prioritere indsatser og følge op på, om kommunens tiltag har den ønskede effekt.

Kommunens forskningsstrategi skal skabe en mere systematisk og målrettet tilgang til at deltage i forskningsprojekter. Målet er at sikre, at kommunen indgår i projekter, der adresserer konkrete behov for viden, er relevante for praksis og er realistiske at implementere.

En del af strategien er at skabe overblik over eksisterende viden og identificere, hvor der mangler viden, som led i at understøtte en mere bevidst prioritering af tid og ressourcer. På den måde kan strategien fungere som et fælles pejlemærke for ledelse og forvaltninger og styrke koblingen mellem forskning, drift og politiske beslutninger.

Tilgang og indsats

Som led i arbejdet med forskningsstrategien er der afsat midler til både udvikling og implementering. Opgaven er forankret i Team Strategi og Tværgående Samarbejder, som er placeret i staben i Sundheds-, Omsorgs- og Forebyggelsesforvaltningen. Teamet har ansvar for at drive forskningsindsatsen, herunder en portefølje af projekter samt partnerskaber med forskningsinstitutioner som SDU og UCL. I tilknytning til partnerskabsaftalerne indgår der desuden styregrupper med repræsentanter fra flere forvaltninger, nemlig Børn- og Ungeforvaltningen samt Beskæftigelses- og Socialforvaltningen.

”Der er et behov for, at vi får lidt mere styring på alle de forskellige forskningsprojekter, vi deltager i. Vi skal have mere hånd i hanke med, om vi deltager i de rigtige ting, om vi prioriterer de rigtige ting, hvilke ressourcer vi bruger på at indgå i forskningsprojekter, og om projekterne udfylder vores primære og aktuelle behov for viden,” fortæller Cecilia Maria Pedersen, der er konsulent i teamet.

Resultater og effekter

Da forskningsstrategien fortsat er under udvikling, er det endnu for tidligt at pege på konkrete sundhedsmæssige effekter. De langsigtede resultater forventes først at kunne aflæses over tid. Ambitionen er imidlertid, at kommunen fremadrettet bliver mere målrettet i sin forskningsdeltagelse og i samarbejdet med vidensinstitutioner.

Data som redskab

For Odense Kommune er viden om effekter helt central. Forebyggelse er ofte en langsigtet investering, og effekterne kan være svære at dokumentere i en politisk virkelighed med korte tidshorisonter.

”Vi skal tydeligt kunne påpege, hvilke effekter man kan forvente at opnå gennem forebyggelse. Vi skal især kunne vise over for politikerne og almenheden, hvad man får ud af at bruge midler på at forebygge, for det er jo ofte en investering med et meget langt sigte,” fortæller Cecilia Maria Pedersen.

Kommunen har god viden om effekter på områder som alkohol og rygning, men mangler viden om mere komplekse og langvarige indsatser som for eksempel støtte til sårbare familier. Det understreger behovet for forskning, der både tager højde for lokale forhold og arbejder med lange tidshorisonter.

Cecilia Maria Pedersen bemærker, at kommunen tidligere har haft en tendens til at sige ja til de mindst forpligtende projekter, for så skal kommunen måske ”bare lige” anonymisere og levere nogle data. Det koster ikke så mange arbejdstimer, men disse projekter giver ofte også mindst værdi på den lange bane.

Læring og erfaringer

Arbejdet med forskningsstrategien bygger på en række erfaringer, som går forud for selve strategien – herunder at de forvaltninger, der investerer i forebyggelse, sjældent er dem, der høster gevinsterne.

”De penge, der investeres i folkesundhedsfremme, giver ofte et afkast lang tid efter i en anden del af den offentlige sektor,” siger Cecilia Maria Pedersen.

En anden læring handler om motivationen bag forskningsprojekter. Mange opstår ud af lyst, begejstring og engagement, men det kan betyde, at de kritiske og måske lidt ubehagelige spørgsmål stilles for sent.

”Et projekt, der virkelig lyder som en god idé, kan nogle gange slippe for yderligere kvalificering, og så bliver der indgået et samarbejde uden videre tanke på, om det vitterligt er nødvendigt,” fortæller Cecilia Maria Pedersen.

Hun påpeger, at mange projekter giver mening isoleret set, men måske alligevel ikke er den rigtige investering, fordi de retter sig mod meget små målgrupper og kræver relativt mange ressourcer. Pointen er ikke, at disse borgeres behov er uvigtige, men at kommunen hele tiden må prioritere strategisk for at opnå størst mulig samlet effekt.

Samtidig peger hun på en skævhed, hvor der ofte er stærk dokumentation for små, afgrænsede indsatser, mens der mangler viden om de brede, borgerrettede forebyggelsesindsatser. Her er der brug for mere langsigtet følgeforskning, som kan dokumentere effekterne af større investeringer over tid.

En væsentlig refleksion handler også om forholdet mellem viden og handling. Mange projekter har som primært formål at generere ny viden, men alt for ofte stopper samarbejdet dér.

“Det har ikke nogen værdi for os at vide mere om noget, hvis ikke vi får det ud at leve i praksis,” konstaterer Cecilia Maria Pedersen.

Derfor ønsker kommunen bedre overblik over, hvad man allerede ved, så forskningssamarbejder ikke kun skaber ny viden, men bliver integreret i praksis, så den bliver en del af konkrete afprøvninger og implementeringer i den kommunale hverdag.

Cecilia Maria Pedersen peger også på, at der er behov for bedre videndeling på tværs af kommuner.

“Det kunne være gavnligt, hvis vi havde en eller anden form for kvalitetsudviklingshjemmeside eller en fælles database. Vidensdeling inden for vores felt er vigtig, men ofte er det lidt tilfældigt, om man lige hører om nogle andre kommuner er lykkedes med noget,” fortæller hun.

Fremtidsperspektiv

På baggrund af erfaringerne bevæger Odense Kommune sig mod en mere strategisk og top-down tilgang til forskningssamarbejder, hvor henvendelser om forskningsprojekter screenes systematisk, kommunens egne behov for viden kommer i centrum, og der bliver holdt skarpt øje med porteføljen af projekter.

Samlet set markerer casen et skifte fra mange spredte forskningsprojekter til færre, mere målrettede samarbejder, hvor forskning bruges som et aktivt redskab til kvalitetsudvikling, implementering og reel forandring dér, hvor behovet er størst.

EVALUERING OG SCENARIER GØR KONSEKVENSER SYNLIGE: TØNDER KOMMUNE TESTER NYE TILSKUDSMODELLER



Evaluering og scenarier gør konsekvenser synlige: Tønder Kommune tester nye tilskudsmodeller

Hvem skal kommunen støtte i foreningslivet, når der bliver færre børn og flere ældre? Det spørgsmål er blevet centralt i Tønder Kommune, hvor den klassiske tilskudsmodel nu bliver taget op til genovervejelse som følge af udviklingen i befolkningens sammensætning.

Kommunen har gennemført en grundig evaluering af den eksisterende tilskudsmodel og udviklet et scenarietværktøj, der hurtigt kan vise, hvad forskellige forslag og justeringer af tilskudsmodellen vil betyde for kommunen og de forskellige foreninger fra 2027 og frem.

Casen fortæller om en kommune, der flytter dialogen fra mavefornemmelser og gamle vaner til fakta, scenarier og gennemsigtighed.

Baggrund og udfordring

I Tønder Kommune er foreningslivet tæt vævet sammen med lokalsamfundene. Kommunen består af mange mindre byer og sogne, hvor idrætsforeninger, spejdergrupper og andre fællesskaber ofte er centrale samlingspunkter i hverdagen. Men udviklingen i befolkningens sammensætning sætter nye rammer for, hvordan foreningslivet kan fungere.

Kommunens indbyggere får færre børn, mens andelen af ældre vokser. Det udfordrer den traditionelle model for tilskud fra kommunen til foreninger, der historisk har været bygget op omkring børn og unge som den primære målgruppe. Samtidig ser kommunen, at flere voksne og ældre i dag ønsker at være aktive i foreningslivet både af sociale og sundhedsmæssige grunde.

Samtidig er der i kommunen et voksende fokus på folkesundhed og aktivt medborgerskab. Hvis flere voksne og ældre kan blive en del af foreningslivet, er der en tro på, at det både kan styrke fællesskaberne og bidrage til et længere og sundere liv for den enkelte borger. Det har rejst et grundlæggende spørgsmål: Passer den eksisterende tilskudsmodel stadig til den virkelighed, kommunen står i?

Det blev startskuddet til en proces, hvor kommunen undersøgte, hvordan deres tilskudsmodel virker i praksis, og om den fortsat understøtter det foreningsliv og de lokalsamfund, kommunen gerne vil have i fremtiden.

Som Ronni Rix, specialkonsulent i afdelingen for Sundhed, Kultur og Frivillighed, formulerer det:

“Vi er nødt til at forholde os til den befolkning, vi har i dag – ikke den, vi havde for 10 eller 20 år siden. Vi kan ikke bare blive ved med at fordele tilskud efter en virkelighed, der ikke længere eksisterer, så derfor tager vores politikere nu en principiel snak om, hvordan det skal være fremadrettet. Fordi vores befolkningssammensætning ændrer sig så markant, er det nødvendigt, hvis vi også vil understøtte foreningslivet og folkesundheden fremover.”

Mål og ambitioner

Det centrale mål er at skabe en mere fremtidssikret og gennemsigtig model for fordeling af midler til foreningslivet fra 2027. Kommunen ønsker et system, hvor tilskuddene i højere grad tager højde for både udviklingen i befolkningens sammensætning, forskelle mellem lokalområder samt at uddannelsen af de frivillige understøttes mere.

Samtidig er ambitionen at sikre, at alle borgere fortsat har gode muligheder for at deltage i foreningslivet. Børn og unge skal fortsat have stærke vilkår, men kommunen ønsker også at undersøge, om tilskudsmodellen i højere grad kan understøtte, at voksne og ældre deltager i foreningslivet, og på den måde styrke både foreningernes robusthed, men også de voksne og ældre borgers trivsel, fysiske aktivitet og stærke fællesskaber.

Et tredje hensyn er de små lokalsamfund. Her kan udsving i medlemstal hurtigt få store konsekvenser for, om aktiviteter kan opretholdes. Derfor ønsker kommunen også at sikre, at en ny tilskudsmodel tager højde for de forskellige vilkår, som foreningerne arbejder under i kommunens større og mindre byer.

Tilgang og indsats

I 2025 gik kommunen derfor i gang med en omfattende evaluering af, hvordan den eksisterende tilskudsmodel virker. I stedet for blot at lave simple opgørelser over udviklingen i medlemstal, valgte kommunen at gå skridtet dybere og gennemføre en evaluering af, hvordan eller hvorfor tilskuddene virkede eller ikke virkede i praksis (en virkningsevaluering).

Evalueringen tog udgangspunkt i de hypoteser, der blev formuleret, allerede da tilskudsmodellen blev indført i 2020. Dengang opstillede kommunen en række forventninger til, hvordan forskellige typer af tilskud skulle påvirke foreningernes aktiviteter og medlemsudvikling. For eksempel arbejdede man med antagelser som: "Hvis der gives tilskud til familie- og voksenhold, vil det skabe flere aktiviteter for voksne", og "Hvis børn og unge prioriteres højest i tilskudssystemet, vil det bidrage til at fastholde et stærkt børne- og ungdomsforeningsliv."

Ved at vende tilbage til disse antagelser var det muligt at efterprøve, om de dengang fremsatte hypoteser og tilhørende tilskudsmuligheder faktisk også havde virket i praksis.

I evalueringen var det også vigtigt for Tønder Kommune at inddrage perspektiver og oplevelser fra foreningerne. De blev derfor inviteret til at deltage i en spørgeskemaundersøgelse, hvor de blev bedt om at tage stilling til en række udsagn om tilskuddenes betydning for deres virke, de administrative byrder og deres holdninger til, hvordan en fremtidig medlemstilskudsmodel burde være. For at sikre et mere nuanceret billede blev der desuden lavet en række supplerende interviews med udvalgte foreninger, blandt andet for at ramme bestemte foreningstyper eller lokalområder, der var underrepræsenteret i spørgeskemasvarene.

Alle disse indsigter gjorde det tydeligt, hvilke hensyn der var vigtige at holde sig for øje i arbejdet med at udvikle en ny medlemstilskudsmodel.

Resultater og effekter

Evalueringen gav også Tønder Kommune et mere nuanceret billede af, hvilke mekanismer der var på spil ude i foreningerne, og hvordan tilskuddene indvirkede på praksis.

For eksempel viste evalueringen, at tilskud i nogle tilfælde havde betydning i forhold til, om foreningerne turde skabe nye aktiviteter, men også at det ikke nødvendigvis førte til en samlet vækst i antallet af medlemmer. Flere foreninger havde haft succes med at etablere familie- eller voksenhold, og nogle af disse fortsatte også i årene efter. Men overordnet set blev væksten på de nye hold ofte udlignet af frafald andre steder i foreningen.

Evalueringen viste også, at udviklingen i antallet af voksne medlemmer ikke i sig selv kunne forklares af tilskuddene. Antallet af voksne medlemmer steg generelt i perioden, men væksten skete ikke primært i de foreninger, der havde modtaget særlige tilskud til voksne eller familier. Udviklingen så derfor ud til i højere grad at følge bredere sociale og kulturelle tendenser end kommunale økonomiske incitamenter.

En anden central indsigt handlede om betydningen af frivillighed. Mange af foreningerne svarede i spørgeskemaundersøgelsen, at størrelsen på tilskuddene ikke havde en afgørende betydning for, hvilke aktiviteter de valgte at oprette. Mange aktiviteter opstod først og fremmest, fordi frivillige brændte for en bestemt målgruppe eller aktivitet, og det skete derfor uanset, om der var økonomiske incitamenter til stede.

Evalueringen pegede også på forskelle mellem kommunens lokalområder. I de mindre sogne kunne få medlemmer til eller fra være nok til, at et helt hold måtte lukke. Det betød, at en ensartet tilskudsmodel i praksis kunne have meget forskellige konsekvenser afhængigt af lokale vilkår. Særligt for de små foreninger og de små lokalsamfund med små årgange var tilskuddene vigtige for at kunne opretholde og afvikle aktiviteter.

Samtidig viste evalueringen, at foreningerne overordnet set har tre forskellige holdninger til, hvordan fremtidens tilskudssystem skal stykkes sammen: Én gruppe ønsker fortsat, at kommunen udelukkende skal prioritere børn og unge i tilskudssystemet, en anden gruppe ønsker en model, hvor voksne medlemmer også i nogen grad kan udløse tilskud, mens en tredje gruppe går ind for en helt ligelig støtte per medlem uanset alder.

Det betyder, at udviklingen af en ny tilskudsmodel ikke kun er et teknisk spørgsmål, men mest af alt et politisk valg om, hvordan kommunens tilskudsmidler skal fordeles fra 2027 og frem.

Data som redskab

Fordi konsekvenserne af forskellige modeller kan være svære at gennemskue, har Tønder Kommune udviklet et avanceret scenarietværktøj i Excel. Værktøjet gør det muligt hurtigt at beregne og visualisere, hvordan forskellige principper for tilskudsfordelingen vil slå igennem i praksis.

Med udgangspunkt i de aktuelle medlemstal og variabler som tilskudsberettigede udgifter m.m. kan forvaltningen ændre på centrale parametre – for eksempel tilskudssatser, grundtilskud og overgangskompensationer – og straks se, hvad det vil betyde for både kommunens samlede udgifter på området og for den enkelte forening. Ikke bare nu, men også i 2030 og 2035, idet modellen også indeholder prognoser for medlemstal baseret på befolkningsudviklingen.

Det gør det muligt at regne flere forskellige scenarier igennem på samme tid og vise de forventede konsekvenser ret tidligt i den politiske beslutningsproces. Som Ronni Rix, der i samarbejde med kolleger har udviklet scenarietværktøjet, forklarer:

”Det betyder, at vi kan tage diskussionerne på et helt andet grundlag. Vi kan sidde i et møde og sige: ‘Lad os prøve den idé af’ og få konsekvenserne frem på få sekunder. Før skulle vi i forvaltningen hjem og regne på forskellige forslag mellem møderne. Nu kan vi teste idéerne hurtigere. Det gør diskussionerne mere konkrete, og vi kan både udfordre forslagene, men også se, om noget faktisk kan lade sig gøre.”

På den måde bruges data ikke kun til at analysere fortiden, men også til at kvalificere de politiske valg om fremtidens tilskudsmodel, så diskussionerne bliver konkrete og beslutningerne bedre funderet.

Læring og erfaring

Evalueringen af den eksisterende tilskudsmodel var lidt af en øjenåbner for Tønder. Kommunen havde forventet, at økonomiske incitamenter i form af tilskud ville have større betydning for adfærden og aktiviteterne ude i foreningerne, men foreningernes svar viste, at de i høj grad organiserede sig efter, hvilke lokale kræfter og idéer der var, og hvad de brændte for. Det er derfor en vigtig lære, at de kommunale tilskud ikke altid styrer adfærd og aktiviteter, men der er også logikker blandt de frivillige, hvor økonomiske incitamenter i sig selv ikke leder til en bestemt type adfærd.

Arbejdet viste også, hvor stærkt data kan fungere som et fælles sprog. Med scenarietværktøjet kan politikere og forvaltning teste idéer på stedet og se konsekvenserne med det samme. Det kan gøre drøftelserne mere konkrete og saglige, og uenighederne kommer mere til at dreje sig om konkrete politiske prioriteringer frem for ukonkrete mavefornemmelser.

Endelig lærte kommunen, at det at stable en virkningsevaluering på benene, at indsamle et dueligt datagrundlag og at opbygge et scenarietværktøj er et stort arbejde, men det kan betale sig. Og når fundamentet først er bygget, bliver fremtidige evalueringer og justering af modeller både lettere og formodentligt langt mere omkostningseffektive.

Fremtidsperspektiv

Casen fra Tønder Kommune viser, at udviklingen af en ny tilskudsmodel ikke kun handler om tal og tilskudssatser. Når udviklingen i befolkningen, lokale vilkår og forskellige foreningsinteresser trækker i hver sin retning, bliver spørgsmålet i sidste ende politisk: Hvem skal prioriteres og hvorfor?

Ved at kombinere evaluering, dialog med foreningerne og et databaseret scenarieværktøj har kommunen skabt et mere oplyst grundlag for netop denne prioritering. Data har dermed ikke leveret ét rigtigt svar. Men de har gjort konsekvenserne af forskellige politiske valg tydelige og dermed gjort det lettere at træffe dem.

Tønder Kommune planlægger desuden at gøre scenarieværktøjet tilgængeligt for andre kommuner, når det er mere testet og gennemprøvet.

Bilag 1

Deltagere på workshopen om overordnede erfaring med brug af data i sundhedsfremmende og forebyggende indsatser:

- Tina Madsen og Mia Panholm Jacobsen fra Halsnæs Kommune
- Mikkel Selmar, Armin Sahuric og Keren Rahbek fra København Kommune
- Anne Håkan-Donaldson og Pernille Vibe Hansen fra Slagelse Kommune
- Sebastian Bruun Søndergaard fra Sorø Kommune
- Jon W. Campos fra Tønder Kommune
- Dennis Krogsdal Laursen og Maria Rømer fra Viborg Kommune

Workshopen blev afholdt hos Lokale og Anlægsfonden den 22. april 2026.

